

Pluralisme, diversitat i reconeixement de les minories a Polònia (1945-2015)

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Clàudia Serrano Puig

Tutor: Alberto Pellegrini

Facultat de Geografia i Història

Grau d'Història

Curs 2017-2018

Resum

Polònia a causa de la seva situació geogràfica i històrica va ser durant molts segles un territori caracteritzat per una gran diversitat cultural, ètnica i religiosa, diversitat que des de la Segona Guerra Mundial ha anat disminuint fins a convertir-se actualment en un dels països del continent europeu més homogenis pel que fa a la seva població. Més enllà dels efectes que van tenir la Segona Guerra Mundial i l'Holocaust sobre les minories del país, el govern va desenvolupar des de 1945 diverses accions i polítiques que van afavorir la reducció de les comunitats. El present treball, basat en la recerca bibliogràfica, mostra diversos estudis sobre l'evolució de la comunitat jueva i ucraïnesa a Polònia i el rol jugat per l'Estat fins a la consolidació de la democràcia al país.

Paraules clau: Polònia, minories ètniques i nacionals, polítiques ètniques, identitat, comunitat jueva, comunitat ucraïnesa.

Abstract

Poland, because of its geographical location and history, has been during centuries a territory characterized by its cultural, ethnic and religious diversity. A diversity that has ebbed since the Second World War and the Holocaust, making Poland one of the most homogeneous countries of Europe. Beyond the effects of the Second World War and the Holocaust on the minorities, the government has since 1945 developed different actions and policies that have favoured the reduction of the communities. This work, based on a bibliographical research, aims to elucidate, by means of different studies, the evolution of the Jewish and Ukrainian minorities in Poland and the role the State until the consolidation of the democracy.

Key words: Poland, ethnic and national minorities, ethnic policies, identity, Jewish community, Ukrainian community.

Índex

1. Introducció.....	4
2. Context històric	6
2.1 Nivell internacional	6
2.2 Nivell nacional.....	9
3. Polítiques ètniques desenvolupades per l'estat polonès (1945-2015)	13
4. Estat de la qüestió	18
4.1 Els primers reassentaments cap a Ucraïna (1944-1946).....	18
4.2 Ressorgiment de la comunitat jueva (1944-1947).....	21
4.3 L'Operació Vístula (1947).....	24
4.4 El Pogrom de Kielce (1946)	26
4.5 Auschwitz (1945-1989)	29
4.6 El canvi de la dècada dels 50	34
4.7 Els fets de Març 1968	36
4.8 La política sobre minories ètniques (1970-1989)	37
4.9 El reconeixement de les minories (1989-2005).....	39
5. Conclusions	43
6. Bibliografia	46
7. Annexos	48

1. Introducció

El juny passat l'OMPI em va confirmar que m'havia estat assignada, dins el pla Erasmus, una plaça a la Universitat Adam Mickiewicz de Poznan per estudiar-hi durant un semestre. En acabar el curs vaig començar a organitzar el meu trasllat a Polònia. Després de viatjar durant 15 dies pel país, finalment el dia 1 de setembre vaig instal·lar-me en una habitació al barri de Wilda. Les classes començaven el dia 3 d'octubre, així que vaig aprofitar aquell mes per estudiar polonès i fer-me meva la ciutat. Als matins assistia a classe i a les tardes caminava sense parar, una activitat que ocupava gran part de les meves hores degut al fet que no coneixia la ciutat i pràcticament tampoc a ningú. En una d'aquestes caminades pel centre de la ciutat, un noi em va aturar, ell volia xerrar i jo tenia certa pressa perquè havia quedat amb la meva mentora, una estudiant polonesa d'història que m'havien assignat i també la meva primera amiga. El noi havia vist que jo no era polonesa i se li havia posat al cap convidar-me a prendre alguna cosa. Jo no hi estava interessada però vaig parlar amb ell fins al moment en què vaig veure l'oportunitat d'acomiar-me i marxar. La nostra conversa va durar poc més de 10 minuts, però durant aquella breu trobada ell va explicar-me, entre altres coses, que la seva família era ucraïnesa i ràpidament va afegir que malgrat ser-ho feia molts anys que vivien a Polònia. Jo en aquell moment no vaig entendre la importància ni el significat del comentari però en marxar vaig seguir donant voltes a les seves paraules. En trobar-me amb la meva mentora, vaig comentar-li els fets ocorreguts i ella en saber que era ucraïnès em va insinuar que no me'n podia confiar; degut al poc que feia que ens coneixíem la conversa no va anar més enllà. Tampoc vaig entendre la reacció de la meva mentora i l'endemà, en assistir a les classes de polonès, li vaig preguntar a la professora que significava que un noi d'origen ucraïnès no fos de fiar: ella amb dificultat em va explicar que la relació entre els polonesos i ucraïnesos era des de feia molts anys complicada. A partir de llavors, vaig començar a buscar informació sobre la qüestió i a llegir diversitat d'articles sobre el tema en el meu temps lliure. Més enllà de les meves lectures em va sorprendre que arreu del país es ressaltés la qüestió de l'Holocaust i la cultura hebrea, ja fos en museus, programes de televisió o actes commemoratius, però que difícilment es fes esment de la resta de comunitats minoritàries. Unes comunitats que havien marcat fortament la història del país fins a la mitjana del segle XX i ara semblaven inexistents. Un cop va començar el curs a la facultat d'història de la Universitat Adam Mickiewicz de Poznan, vaig tenir la sort de poder assistir a classes que em van ajudar a aproximar-me a la societat i la història de la Polònia contemporània. Alhora vaig coincidir amb professors que em van animar i ajudar a seguir amb la meva recerca, oferint-me bibliografia i sobretot llibertat a l'hora de conèixer. Gràcies a un conjunt de casuístiques vaig començar a endinsar-me en l'estudi de les polítiques ètniques i de memòria portades a terme pel govern polonès des del fi de la Segona Guerra Mundial fins a l'actualitat, fent especial atenció a l'evolució i situació que havien experimentat la comunitat jueva i ucraïnesa. Avui, després del treball realitzat a la Universitat de Barcelona, aquesta curiositat s'ha pogut mesclar amb el coneixement adquirit a través les aportacions de diversos autors.

Aquest treball és fonamentat en una àmplia selecció bibliogràfica que recull diversitat d'autors i punts de vista. A l'hora d'escollir les obres he usat com a criteris de selecció l'any de publicació, la temàtica d'aquesta i el recorregut i origen de l'autor.

Pel que fa a l'any de publicació, preferiblement he escollit obres publicades després de 1989, donant prioritat a les més recents sense usar fonts periodístiques ni perdre de vista els estudis anteriors.

La temàtica, segon criteri, també ha estat un element essencial a l'hora de determinar si una obra era útil o no per a la recerca. En primer lloc he escollit un seguit d'obres de caràcter general per tal de contextualitzar, tan a nivell internacional com nacional, el paper de Polònia des de la fi de la Segona Guerra Mundial fins avui. A partir d'aquestes obres de caràcter més ampli ha estat possible conèixer esdeveniment més concrets sobre la situació de les minories a Polònia en un període determinat i exemplificadors de l'actitud de l'Estat vers aquestes. Uns episodis que han estat ampliat com a subpunts en el treball a partir de les aportacions d'altres autors i la contraposició dels punts de vista sobre aquests.

Pel que fa al tercer criteri, el recorregut i origen de l'autor, cal dir que aquest ha estat aplicat amb dificultat. Cal tenir en compte que abans d'endinsar-me a la temàtica no coneixia especialistes que haguessin tractat el tema, i la cerca estava condicionada per la incapacitat de llegir polonès i ucraïnès. Malgrat això he optat per treballar amb fonts escrites per autors amb diferents formacions i orígens, ja que el meu interès recau en conèixer i ser capaç de transmetre la diversitat d'opinions que existeix entorn el vincle entre Polònia i la comunitat jueva i ucraïnesa. Tot i que ha estat possible conèixer el recorregut de la majoria dels autors, no he sabut trobar l'origen d'alguns d'ells, molt possiblement degut al fet que no són escriptors coneguts ni acadèmics o investigadors vinculats a cap gran universitat, o bé perquè publiquen en llengua no anglesa i són coneguts de forma molt més local.

Aquest conjunt de factors m'han conduït cap a l'elecció d'un seguit de fonts secundàries escrites des de perspectives no només historiogràfiques sinó també antropològiques, geogràfiques i sociològiques.

D'aquest conjunt de fonts cal destacar el treball dels historiadors Anthony Kemp- Welch, Norman Davies, Keith Lowe, Dariusz Stola, Michal C. Steinlauf i Jan T. Gross, dels antropòlegs Chris Hann i Rosa Lehmann, dels sociòlegs Slawomir Lodzinski, Katarzyna Celinska, dels geògrafs Katarzyna Lesniewska i Marek Bawinski i del filòsof i activista Stanislaw Krajewski, entre d'altres.

Tots els autors provenen d'orígens diferents (polonesos emigrats, polonesos residents a Polònia, jueus polonesos emigrats, fills de jueus emigrats, holandesos, britànics, americans), fet que, juntament amb les distintes disciplines formatives de les quals provenen, donen al treball matisos que són necessaris per copsar la complexitat de la qüestió i la riquesa de matisos que l'envolten.¹

A partir de la lectura dels articles i llibres dels autors esmentats i la contraposició de la visió dels fets entre els autors, ha estat possible estructurar la història de Polònia des de 1945 a l'actualitat i exposar les polítiques impulsades per l'Estat polonès en relació a les minories jueva i ucraïnesa.

¹ Per més informació sobre els autors consultar Annex.

2. Context històric

2.1 Nivell internacional

La situació geogràfica de Polònia, al mig del continent europeu, va comportar que durant la Segona Guerra Mundial esdevingués el principal camp de batalla entre les potències de l'Eix i els Aliats i alhora escenari de crims contra la humanitat. Més enllà de la seva importància des del punt de vista geogràfic i estratègic en la guerra, Polònia va suscitar gran interès internacional des de l'inici del conflicte; cosa que ha provocat que la seva història sigui difícilment desvinculable del context internacional.

El 14 d'agost de 1941 el president americà Franklin Delano Roosevelt i el primer ministre britànic Winston Churchill van fer pública la declaració conjunta de la Carta Atlàntica en la qual, a partir de 8 clàusules, presentaven la voluntat de cooperació i treball per tal de garantir un futur millor per la humanitat.² En aquests punts tant els Estats Units com Gran Bretanya feien visible l'interès per crear una organització mundial que fes viable el predomini de la pau, establint unes normes de treball, promoció econòmica i seguretat social i fent constància del que més tard es considerarien les bases fonamentals de la justícia internacional.³

El breu document no disposava de validesa jurídica però va assolir gran transcendència entre els països que formaven el bàndol aliat, en especial a partir de l'adhesió i promesa de cooperació, el 24 de setembre de 1941, de Bèlgica, Txecoslovàquia, Grècia, Luxemburg, Països Baixos, Noruega, la Unió Soviètica, Iugoslàvia, la França de De Gaulle i Polònia.

L'objectiu principal de la Carta Atlàntica era mostrar l'existència d'una voluntat conjunta de prosperitat entre les potències aliades i aquest fet, més enllà de ser una advertència cap a les potències de l'Eix, va despertar una esperança en aquells països que fins llavors es veien colpejats per la violència i l'avançament del feixisme. Polònia va ser un d'ells.

Al cap de dos anys, entre el 28 de novembre i l'1 de desembre de 1943 va celebrar-se la Conferència de Teheran, on es van reunir els "Tres Grans", Roosevelt, Churchill i Stalin. Els principals temes que es van tractar van girar entorn del front occidental però també es va fer esment de Polònia. Durant la trobada Churchill i Stalin van establir que el futur territori polonès quedaria establert entre la Línia Curzon, limitant l'est, i la línia del riu Oder exercint com a frontera occidental. Aquest acord va ser portat a terme amb màxima discreció. Possiblement Roosevelt no va prendre part en l'acord referent a Polònia perquè no volia rebre queixes per part de la important comunitat de ciutadans americans d'origen polonès i que podien tenir repercussions en forma de resultats electorals desfavorables.⁴

El secretisme amb el qual va ser portat a terme l'acord sobre Polònia no va poder evitar que el president polonès a l'exili, Stanisław Mikołajczyk, en visitar els Estats Units formulés diverses queixes i alertés del perill que podia suposar qualsevol canvi fronterer pel futur del seu país.

² KEMP- WELCH, Anthony. Poland Under Communism. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 2.

³ Naciones Unidas. 1941: La Carta del Atlàntico. [en línia] Disponible a: <http://www.un.org/es/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>

⁴ KEMP- WELCH, 2008, p. 3.

Contràriament als interessos internacionals, la Unió Soviètica de Stalin va aprofitar la situació de conflictivitat a la zona oriental europea per tal de posar en pràctica una forta política d'influència a mesura que l'Exèrcit Roig guanyava terreny. L'anunci per part de Stalin de la creació, el 22 de juliol de 1944, del Comitè de Lublín, també conegut com a Comitè d'Alliberació Nacional de Polònia, amb la voluntat que aquest exercís com a govern a la Polònia que es trobava sota influència soviètica, va ser un dels fets més visibles d'aquest creixent interès soviètic per el país.⁵ Aquesta maniobra va ser portada a terme un cop més sense el consentiment del govern polonès exiliat a Londres, cosa que va fer que Mikolajczyk interpretés el gest de Stalin com la clara voluntat d'imposar a Polònia una administració il·legal no relacionada amb el desig del poble polonès, i va provocar l'augment de les tensions entre ambdós estats.

Al cap de pocs dies va tenir lloc la Insurrecció de Varsòvia, fet que va evidenciar la situació extrema en què es trobava la població civil davant les tropes alemanyes. L'aixecament va ser fruit de la desesperació i va respondre a la voluntat del govern polonès de l'exili d'alliberar la capital abans de l'arribada de l'Exèrcit Roig. El fet que Stalin no fos avisat de la preparació va fer que aquest, malgrat trobar-se a pocs quilòmetres de la capital, s'ho mirés des del barri de Praga i no oferís ajuda als polonesos. L'intent fallit va produir entorn de 200.000 morts i la total destrucció de Varsòvia.⁶

Com a resultat de la devastació de Polònia la comunitat internacional va optar per establir relacions diplomàtiques amb el Comitè de Lublín, que llavors ja s'havia consolidat com a poder sota l'ombra de l'URSS.

El 3 de febrer de 1945 es va celebrar la Conferència de Yalta, on es van ultimar els preparatius de la futura organització d'Europa un cop s'acabés la guerra, establint diversos punts necessaris perquè aquesta nova organització fos viable. Pel que fa a Alemanya es va exigir la total rendició, desmilitarització i desnazificació, el pagament de reparacions de guerra, i la futura divisió del país sota la gestió d'un consell aliat. I en relació a Polònia es va establir la línia Curzon com a futur límit fronterer oriental, augmentant d'aquesta manera la zona sota poder soviètic.

Les tensions entre els Estats Units i Gran Bretanya vers l'URSS a partir de Yalta van augmentar considerablement, en part degut als constants intents per part de l'URSS per expandir el seu poder sobre Polònia. Les sospites es van confirmar a partir del 21 d'abril del 1945, moment en el qual es va firmar un tractat de mútua assistència entre el govern de Varsòvia i l'URSS, i conseqüentment Polònia va delegar part de la seva sobirania convertint-se la URSS en el màxim representant del país davant la comunitat internacional.⁷

Finalment el 7 de maig de 1945 Alemanya va signar la rendició incondicional, fet que va significar la fi oficial de la Segona Guerra Mundial. Malgrat això, en moltes zones del continent europeu la violència va perdurar. A Polònia, la conflictivitat no es va aturar amb la fi de la guerra: de fet les creixents disputes entre els diversos grups ètnics que residien a la zona sud i est del país van convertir-se en un conflicte civil.

⁵ KEMP- WELCH, 2008, p. 4.

⁶ KEMP- WELCH, 2008, p. 5.

⁷ KEMP- WELCH, 2008, p. 8.

A partir d'octubre de 1945 la política americana va emprendre un canvi de rumb a partir de la promoció del dret d'autodeterminació i la sobirania nacional dels pobles; conseqüentment el govern de Truman va optar per no reconèixer ni intervenir les qüestions relacionades amb els anhels hegemònics de l'URSS, i per tant la qüestió polonesa va quedar en segon terme, malgrat la continuïtat de les ajudes econòmiques americanes i de la UNRRA^{8,9}

L'any 1946 un pla de 6 punts va ser presentat a Varsòvia pels nord-americans.¹⁰ Els primers cinc punts tractaven qüestions econòmiques i el darrer exigia a Polònia el compliment de l'Acord de Potsdam amb la celebració d'eleccions lliures. Aquesta pressió americana va provocar que Varsòvia celebres el 30 de juny de 1946 el Referèndum dels Tres Si¹¹ organitzat pel Consell Nacional d'Estat sota influència soviètica. En aquest es preguntava a la població sobre l'abolicció del Senat, la consolidació d'un sistema econòmic basat en una reforma agrícola i la nacionalització de les indústries bàsiques i, en darrer lloc, l'acceptació de les fronteres de l'oest.¹² En tots tres casos la resposta majoritària va ser afirmativa, cosa que va fer sospitar als EUA i Gran Bretanya de possibles irregularitats.

La separació política i econòmica de les potències mundials en dos blocs era un fet cap a finals del 1946 i això va ocasionar que els interessos sobre Polònia també canviessin progressivament. Mentre en els inicis de les converses internacionals l'objectiu era aixafar el feixisme que oprinia Europa, i tant Roosevelt com Churchill estaven disposats a cedir a Stalin la terra polonesa, al 1946 la voluntat havia canviat tant per un com per l'altre bàndol. Pels nord-americans i anglesos aconseguir que Polònia esdevingués neutral suposaria el trencament en la continuïtat de la nova àrea d'influència soviètica i deixaria Alemanya oriental allunyada de la resta del territori comunista, fet que podria suposar un afèbliment del poder soviètic.¹³ Tot i aquest desig del bloc capitalista, això no va succeir, més aviat el contrari, Stalin va situar Polònia sota la seva influència i va aplicar-hi el seu sistema econòmic, polític i social, a partir de la reconstrucció de Polònia sota els barems comunistes i l'establiment d'un nou règim, la creació de la Kominform¹⁴ l'any 1947, i la propaganda anticapitalista emesa en tota la seva diversitat de formes.

⁸ *United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, en català Administració de les Nacions Unides per a l'Auxili i la Rehabilitació, institució creada per les Nacions Unides l'any 1943 i en funcionament fins 1947. La seva funció central era proporcionar ajuda a totes aquelles persones que van ser afectades per la Segona Guerra Mundial.

⁹ KEMP- WELCH, 2008, p. 9.

¹⁰ KEMP- WELCH, 2008, p. 9.

¹¹ *Trzy razy tak*, en català Referèndum dels Tres Si.

¹² KEMP- WELCH, 2008, p.9.

¹³ KEMP- WELCH, 2008, p.9.

¹⁴ *Kominform*, acrònim del rus коммунистических Информационное, en català Oficina d'Informació dels Partits Comunistes i Obrers. Va ser creat l'11 de setembre de 1947, substituint el Comintern, amb la voluntat de ser un espai d'intercanvi d'informació entre els partits comunistes i coordinació d'aquests sota el poder de la URSS.

2.2 Nivell nacional

La forta presència de l'Exèrcit Roig, els commissariats polítics i la policia secreta durant els tres últims anys del conflicte a Polònia van garantir el domini dels soviètics sobre el país, i van fer possible la configuració de la República Popular de Polònia.¹⁵

La Unió Soviètica era conscient que la tradició comunista a Polònia no estava gaire arrelada i que els pocs comunistes significatius que havien existit havien sigut apartats del poder, i en alguns casos executats, en el procés de dissolució del Partit Comunista de Polònia l'any 1939 per mans dels alemanys. Paral·lelament, l'Exèrcit Roig havia pogut percebre com la població sentia pel comunisme més desconfiança que no pas admiració, una tendència forjada a partir d'una complexa relació històrica entre tots dos països i consolidada a partir dels brutals esdeveniments recents.

Malgrat això, a partir del 1942 Stalin va donar el consentiment per crear el Partit Obrer Polonès¹⁶ amb Władysław Gomułka al capdavant.¹⁷ Mitjançant el partit, la Unió Soviètica pretenia implantar un programa comunista amb tocs típicament polonesos que permetessin conformar una imatge amable del nou règim emergent, tant a l'interior com a l'exterior del país. Per tal de fer-ho possible, Moscou va recomanar l'ús d'un vocabulari curós a l'hora fer política, estalviant aquells termes que poguessin insinuar la voluntat de *sovietitzar* el país. Segons la Unió Soviètica el missatge que el Partit Obrer Polonès havia de transmetre havia de girar entorn de la voluntat d'expulsar els ocupants (alemanys) de Polònia, guanyar la llibertat nacional i establir un poder democràtic popular.¹⁸

En el moment en què la guerra va arribar a la seva fi el 1945, el Govern Provisional d'Unitat Nacional¹⁹ va assumir el control del país i va posar en marxa un llarg procés de reconstrucció per tal de fer possible el posterior procés d'enginyeria política que permetria establir una Polònia comunista.²⁰

El procés de reconstrucció, neteja i ordenament no només s'havia de portar a terme en l'àmbit material sinó també a escala humana, i això requeria un Estat fort que centrés tots els seus esforços en fer front a totes les necessitats bàsiques que fins llavors estaven desateses. Pel nou govern aquesta tasca requeria un gran esforç però també era una oportunitat per mostrar una nova imatge del comunisme i neutralitzar les opinions hostils. Al cap de poc temps d'iniciar el procés de reconstrucció en mans comunistes, les potències internacionals firmants de l'Acord de Yalta van manifestar preocupació en veure que l'establiment d'aquest nou poder no s'havia produït de manera democràtica i van començar a pressionar al Consell Provisional d'Unitat Nacional, que actuava sota el Consell Estatal Nacional, per tal de que convoqués eleccions.

¹⁵ *Polska Rzeczpospolita Ludowa*, en català República Popular de Polònia (1945-1989).

¹⁶ *Polska Partia Robotnicza* (PPR), en català Partit Obrer Polonès. Va ser creat al 1942 i dissolt el 1948 per tal de formar el *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza* (PZPR), Partit Obrer Unificat Polonès, una nova formació política que aglutinava altres partits de tendències comunistes.

¹⁷ Władysław Gomułka (1905-1982): polític polonès, considerat un dels principals líders de la postguerra a Polònia. Fundador del Partit Obrer Unificat Polonès, líder de l'Octubre Polonès (1956) i de la Campanya Antisionista (1967-1968).

¹⁸ KEMP- WELCH, 2008, p. 19.

¹⁹ *Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej* (TRJN), en català Govern Provisional d'Unitat Nacional.

²⁰ DAVIES, Norman. *Heart of Europe. The past in Poland's Present*. New York: Oxford University Press, 2001, p. 3.

Les forces governants, davant d'aquestes pressions, van optar per convocar un referèndum que fes possible, a partir de tres preguntes, guanyar força política mitjançant el suport d'altres formacions d'esquerres. Com a resultat, el 30 de juny de 1946 va tenir lloc el Referèndum dels Tres Si i degut als resultats favorables per al Partit Obrer Polonès va ser possible la convocatòria d'eleccions.

Les primeres eleccions democràtiques després de la Segona Guerra Mundial a Polònia es van celebrar el 19 de gener de 1947 i, a partir d'un possible frau, van configurar el primer govern comunista a Polònia amb Józef Cyrankiewicz al capdavant.²¹ Cyrankiewicz va introduir un seguit de canvis que van fer possible el pas d'un govern d'aparença semidemocràtica a un estat monopartidista al pur estil soviètic.²²

El març de 1948, Cyrankiewicz va viatjar a Moscou on va rebre instruccions per tal de formar un nou partit que aglutinés el Partit Socialista (PPS) i el Partit Obrer Polonès (PPR) sota el nom de Partit Obrer Unificat Polonès (PZPR). A causa de aquesta nova reestructuració, es va establir una clara rivalitat entre Gomułka, secretari del PPR des de 1943, i Bolesław Bierut,²³ destacat oficial del Komintern²⁴: rivalitat que va ser resolta amb l'empresonament de Gomułka i el nomenament de Bierut com a Primer Ministre.

A partir de 1948, amb Bierut al poder, Polònia es va endinsar en un nou període marcat per l'acostament del país cap a l'URSS i l'adopció del marxisme-leninisme com a ideologia central del règim, el desenvolupament d'un cos militar fort degut a la creixent tensió fruit de la Guerra Freda i un seguit de reformes econòmiques, possibles gràcies al Consell d'Assistència Econòmica Mútua, centrades en el desenvolupament de la indústria pesada i la planificació econòmica.

Amb la mort de Stalin el 1953, el furor estalinista va disminuir, juntament amb l'estricta censura que havia existit fins llavors; la persecució dels sectors socials contestataris i els processos de col·lectivització van decreixer fins pràcticament desaparèixer. La mort de Bierut el març de 1953, en ple procés de desestalinització, va precipitar els canvis polítics i va portar a la reaparició política de Gomułka que des d'agost de 1951 havia estat a la presó després de ser acusat de mostrar desviacions reaccionaries de dretes. El successor de Bierut en el partit va ser Edward Ochab,²⁵ polític que va ser totalment desacreditat com a resultat dels fets de Juny de 1956 a Poznan i substituït per Gomułka.

A partir de la rehabilitació política de Gomułka i l'establiment de llargues converses amb l'URSS, aquest va accedir al poder l'any 1956, amb l'objectiu de reestructurar la fórmula comunista que s'estava aplicant a Polònia i, mitjançant la concessió de certes demandes populars, iniciar un nou període polític denominat Comunisme Nacional. Aquest nou ordre es fonamentava en l'establiment d'un nou sistema que no perseguís l'Església Catòlica malgrat tampoc la venerés, permetés un camperolat lliure i oferís una imatge de

²¹ Józef Cyrankiewicz (1911-1989): membre del Partit Obrer Polonès (PPR), dues vegades primer ministre (1947-1952, 1954-1970) i president del Consell d'Estat (1970-1972).

²² DAVIES, 2001, p. 5.

²³ Bolesław Bierut (1892-1956): polític comunista polonès membre del Partit Obrer Polonès, del Consell Nacional de l'Estat i president de la República Popular de Polònia entre 1947 i 1956.

²⁴ Komintern o Comintern, del rus Коминтерн, en català també coneguda com a Tercera Internacional Comunista.

²⁵ Edward Ochab (1906-1989): membre del Partit Comunista Polonès, secretari del Partit Obrer Unificat Polonès (1956) i president del Consell d'Estat (1964-1968).

pluralisme polític, canvis que eren necessaris de manera temporal per tal de fer possible un sistema de caràcter comunista en un país tan tradicional com Polònia.

El govern de Gomułka i el del seu successor, Edward Gierek,²⁶ van desenvolupar-se de manera molt similar: tots dos polítics van articular programes de renovació econòmica, van sobreviure diversos esdeveniments violents que van minar la seva autoritat i van caure després d'arrossegar el país cap a la decrepitud absoluta i a l'endeutament, fins a provocar el sorgiment d'un creixent moviment d'oposició que va culminar amb l'aparició de Solidarność l'any 1980.

El sorgiment d'un grup obrer sindical organitzat i actiu va ser el resultat d'un seguit d'esdeveniments que van portar a la població a la necessitat d'actuar i manifestar el seu descontentament vers les polítiques i actes repressius dels quals eren víctimes. La suma d'aldarulls resultants de la Campanya Antisionista de 1968,²⁷ les revoltes al Bàltic de 1970,²⁸ les modificacions a la Constitució de 1975-6 i els fets de juny de 1976,²⁹ van portar a la població a tals nivells de descontentament que el discurs promulgat per Karol Wojtyła el 1979 va ser interpretat com un missatge d'esperança i va portar, amb l'augment dels preus de 1980, a una nova onada de vagues arreu del país.

La reacció del govern en presenciar l'esclat de diverses revoltes locals no va ser d'alarma, i tal com s'havia fet en altres ocasions es va potenciar una reforma cosmètica que permetés calmar els ànims de la població. Els obrers no van frenar la seva activitat malgrat les mesures paliatives que els oferia el govern i van optar per seguir reclamant canvis de tipus social, fets que van culminar amb la gran vaga de les drassanes Lenin de Gdansk i la formulació per part dels obrers de les demandes dels 21 punts.

Aquest fet va obligar al govern a negociar amb aquells obrers que, sota el lema "Treballadors de totes les empreses, uniu-vos", reclamaven millores i concessions. Com a resultat, el 30 d'agost es va signar l'Acord de Gdansk i posteriorment el pacte amb els representants miners de Jastrzbie a Silèsia. Un fet que va permetre la legalització del dret a vaga, el dret a crear organitzacions obreres i la disminució de la censura, entre d'altres, i va portar a la creació de Solidarność liderada per Lech Wałęsa.³⁰

L'objectiu d'aquesta organització d'origen obrer era aconseguir l'abolició de la censura, establir millores de tipus social i trencar amb l'actitud de submissió vers el règim a partir de l'acció política pacífica i seguint els valors cristians.

Durant els 15 mesos en què va ser legal Solidarność, es van desenvolupar diverses idees i projectes, discussions i acords que van fer visible la voluntat de canvi per part dels més

²⁶ Edward Gierek (1913-2001): polític comunista polonès, successor de Władysław Gomułka i artífex de les reformes liberals en els últims anys de comunisme a Polònia.

²⁷ Campanya política impulsada per Władysław Gomułka coneguda com a Març de 1968 o Fets de Març que va concloure amb la persecució dels intel·lectuals i altra càrrecs d'origen jueu i la migració de milers de jueus cap a altres estats.

²⁸ Revoltes, conegudes com els Fets de Desembre de 1970, que van tenir lloc a Gdansk, Gdynia, Szczecin i Elblag com a resultat d'un augment dels preus a Polònia. Entorn una quarantena de persones van perdre la vida degut a la brutal repressió que van exercir les forces militars poloneses.

²⁹ Protestes i manifestacions que van tenir lloc a Płock, Ursus (Varsòvia) i Radom el més de juny de 1976 com a resultat de l'augment de preus dels aliments i béns de consum bàsics.

³⁰ Lech Wałęsa (1943): tècnic electricista de les drassanes Lenin de Gdansk (1967-1976), cofundador del moviment sindical Solidarność al 1980, defensor dels drets humans guardonat amb el Premi Nobel de la Pau de 1983 i president de Polònia entre 1990 i 1995.

de 10 milions de membres que hi estaven afiliats.³¹ Voluntat de canvi que el govern va decidir aplacar a partir del 13 de desembre de 1981, amb el cop d'estat del general Wojciech Witold Jaruzelski,³² la conseqüent la declaració de l'estat de guerra i la Llei Marcial.

Amb l'arribada al poder del general Jaruzelski, Solidarność va ser abolit i els seus membres criminalitzats i perseguits. L'any 1982 el control per part del Consell Militar de Salvació Nacional (WRON) es va fer absolut sobre el país, fet visible a partir de l'articulació de detencions i internament en camps de reeducació de totes aquelles persones que eren potencials dissidents, el control de l'administració i institucions i l'aplicació de mesures com el toc de queda o l'enregistrament de les trucades telefòniques, entre d'altres.

Paral·lelament a aquestes mesures repressives de tipus militar, el general Jaruzelski i el seu govern no van poder posar en pràctica cap política constructiva, fet que va causar la pèrdua de credibilitat a escala internacional i l'establiment del control, altre cop, de l'URSS de forma indirecta. L'enduriment de les mesures repressives va fer-se insostenible en el temps i va fer necessària l'abolició de Llei Marcial per tal de poder rebaixar la tensió interna però també en les esferes de la política internacional.

Malgrat que molts dels presos polítics van ser alliberats a parir d'una amnistia parcial, la repressió i processos judicials contra Solidarność van seguir fins a l'11 de setembre de 1989, moment en què es va declarar una amnistia general per tots els presos polítics. Com a resultat es calcula que entorn de 225 presos van obtenir la seva llibertat, gest que pels membres que encara es mantenien clandestinament vinculats a Solidarność era una mostra de voluntat de diàleg.

Una voluntat que va ser transformada, entre 1988 i 1989, en una proposta, per part del govern, d'establir una plataforma de poder compartit, que responia a l'interès que tenia el Partit Obre Unificat Polonès (PZPR) en el perfil polític de Lech Wałęsa i la voluntat de convertir als membres de Solidarność en aliats abans que aquests esdevinguessin una amenaça en l'àmbit polític.

Tot i la desconfiança inicial amb la qual va ser rebuda la proposta per part de Solidarność, l'any 1988 es va iniciar un procés de negociacions i taules rodones que van concloure amb la creació del Sejm i l'oficina presidencial, l'establiment de canvis en la constitució i en la llei electoral i el registre de Solidarność com a partit polític. Un conjunt de modificacions que van fer possible la celebració d'eleccions semi-lliures el mes de juny de 1989 i que van concloure, per sorpresa de tothom, amb la victòria absoluta de Solidarność.

Per al poder comunista encaixar aquests resultats no va ser fàcil. Davant la derrota de la Llista Nacional, els comunistes es van plantejar la possibilitat d'invalidar els resultats, però, a causa de la pèrdua de credibilitat de l'equip de Jaruzelski i l'estat de desorientació en el que es trobava el partit, aquesta opció va ser desestimada.

³¹ DAVIES, 2001, p. 16.

³² Wojciech Witold Jaruzelski (1923-2014): polític i militar polonès. Va esdevenir president de Polònia de 1981 i va governar fins 1989, moment en el que el país va començar el camí cap a la democràcia. Al 2006, va ser jutjat i condemnat a 8 anys de presó per l'aplicació de la Llei Marcial al 1981, mai va arribar a complir condemna degut a la seva edat avançada.

Inicialment els comunistes van proposar mantenir el general Jaruzelski com a president al·legant que aquest era una autoritat davant dels serveis de seguretat i l'exèrcit malgrat la victòria de l'oposició, però aquest ràpidament va retirar la seva candidatura i va començar una desfilada de propostes inconcretes per a la presidència que va finalitzar sense èxit.

Com a reacció a les desavinences entre els comunistes i la impossibilitat de trobar un candidat per a la presidència, el 7 d'agost de 1989 Lech Wałęsa va proposar crear un nou govern sense que els comunistes hi formessin part. Va delegar als germans Kaczynski, antics activistes de Gdansk i actuals membres del Senat, les negociacions i després de llargues converses i reunions Tadeusz Mazowiecki³³ va esdevenir el 24 d'agost el primer Primer Ministre postcomunista de Polònia.

Mazowiecki va consolidar la seva nova posició com a polític en un sistema en el qual encara dominava la presència comunista, una presència en absoluta decadència a partir de 1989. Aprofitant la situació d'afebliment del sector comunista, es van efectuar canvis a la constitució polonesa que van permetre suprimir els elements marxistes, suprimir el paper central del Partit Obrer Unificat Polonès i la supremacia de la classe treballadora, canviar el nom del país per República de Polònia i establir la sobirania nacional com a principi fonamental del país, entre d'altres.

El conjunt de canvis efectuats en el sistema polític van permetre la posada en marxa del Pla Balcerowicz l'1 de gener de 1990, un pla conformat per un seguit de mesures econòmiques que van permetre la implantació del sistema capitalista, posant fi a l'intervencionisme existent i facilitant d'aquesta manera l'entrada de capital estranger. L'aplicació d'aquest pla va portar a la caiguda del poder del Partit Obrer Unificat Polonès, ja que si aquest no controlava l'economia no tenia raó de ser, i va facilitar la introducció del pluralisme polític i el dret de crear partits polítics a partir del 28 de febrer de 1990.

Finalment, gràcies a la legalització d'aquestes mesures, a l'octubre de 1990 es van celebrar les primeres eleccions democràtiques parlamentàries. Eleccions que van concloure amb el nomenament el 22 de desembre de 1990 del primer president elegit democràticament després del comunisme, Lech Wałęsa.

3. Polítiques ètniques desenvolupades per l'estat polonès (1945-2015)

El país que va sorgir després de la Segona Guerra Mundial poca semblança tenia amb la Polònia d'abans de la guerra. La situació de destrucció material i humana que va colpejar el país, juntament amb els acords establerts en els tractats de Teheran, Yalta i Potsdam per desplaçar les fronteres cap a l'oest adquirint territoris alemanys i cedint territori a la URSS, van donar pas a la conformació d'un nou estat construït sobre els valors que propugnava el nacionalisme i la creença de que la homogeneïtat era sinònim de major capacitat de control sobre la població.

Les modificacions geogràfiques van portar a canvis en la composició demogràfica. Amb l'aplicació de les noves fronteres es va facilitar que la població alemanya, que fins llavors habitava a l'oest, i la ucraïnesa, que residia a l'est del país, fossin repatriades i

³³ Tadeusz Mazowiecki (1927-2013): membre fundador de Solidarność i primer ministre de Polònia del 24 d'agost de 1989 al 12 de gener de 1991.

posteriorment, quan aquesta pràctica no va ser possible, desplaçades a altres zones del país. Aquest fenomen, juntament amb l'alta mortalitat que havia colpejat el país, les migracions i la quasi absoluta desaparició de grups culturals i ètnics com la comunitat jueva van comportar l'homogeneïtzació dels seus habitants, esdevenint un país habitat gairebé només per a població ètnicament polonesa i de religió catòlica.

En l'àmbit polític, la conjuntura internacional va significar el domini soviètic sobre el territori i la formació de la República Popular de Polònia, amb els conseqüents canvis que van comportar l'endinsament del país cap a un sistema comunista totalitari a l'ombra de l'URSS.³⁴

L'articulació de tots aquests canvis durant un breu període de temps en el qual les ideologies i pràctiques que havien tingut cabuda durant la guerra encara estaven latents, i en el qual mancava un poder fort que garantís l'ordre, van facilitar la propagació i continuïtat de la violència entre els civils.

La violència, majoritàriament liderada per grups paramilitars com Forces Armades Nacionals (NSZ),³⁵ Llibertat i Independència (WiN)³⁶ i Armada Insurgent Ucraïnesa (UPA),³⁷ va afectar a les zones del país on hi havia més diversitat ètnica i cultural i va crear una situació especialment complicada per a les minories nacionals. En front la situació, les forces soviètiques van optar per aplacar la conflictivitat amb més violència i van aprofitar la conjuntura per reestructurar i renovar la composició del territori amb l'objectiu d'assegurar que el país estava llest per implantar un nou govern sense dificultats. A partir del moment en el qual els soviètics van començar a consolidar la seva influència sobre Polònia, les forces comunistes poloneses van treballar per tal d'establir el seu domini i poder crear un nou estat unificat i estable a partir del desenvolupament d'un complex procés d'*enginyeria demogràfica* amb la voluntat d'eliminar d'escena aquells elements que poguessin dificultar el control del país.³⁸ Aquest objectiu va ser assolible a partir de la transferència massiva de població, el canvi de fronteres oficials, l'aplicació de pressions econòmiques i l'assimilació forçosa que va afectar especialment als grups minoritaris que encara perduraven en el país.

Un dels grups que es va veure afectat per aquestes pràctiques va ser la comunitat ucraïnesa. A partir del 9 de setembre de 1944, amb la signatura de l'acord entre els soviètics i el Comitè Nacional Polonès de Alliberació per l'intercanvi de població i la crida a la repatriació "voluntària", es van posar en pràctica la transferència forçada i les deportacions d'aquesta comunitat; moviments que van acabar involucrant a la resistència militar de l'Armada Insurgent Ucraïnesa (UPA). Davant l'amenaça que suposava UPA,

³⁴ STEINLAUF, Michael. *Bondage to the Death. Poland and the Memory of the Holocaust*. New York; Syracuse University Press, 1997, p. 43.

³⁵ *Narodowe Siły Zbrojne*, traduïble com Forces Armades Nacionals o NSZ, grup paramilitar vinculat amb la resistència polonesa vers l'ocupació alemanya durant la Segona Guerra Mundial i posteriorment anti-comunista.

³⁶ *Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość*, traduïble com Llibertat i Independència o WiN, organització paramilitar anticomunista formada al 1945 i activa fins els anys 50.

³⁷ *Українська повстанська армія*, traduïble com Armada Insurgent Ucraïnesa o UPA, grup militar nacionalista ucraïnès originari de la regió de Volínia, actiu entre 1942 i 1949.

³⁸ LEHMANN, Rosa. "From ethnic cleansing to affirmative action. Exploring Poland's Struggle with its Ukrainian minority (1944-89)." *Nation and Nationalism* 201, p. 285-307.

l'exèrcit soviètic va decidir aixafar el conflicte mitjançant la violència i neutralitzar el grup, fet que va concloure amb la posada en marxa de l'Operació Vístula l'any 1947.

L'Operació va comportar l'evacuació i reassentament de tots aquells habitants ucraïnesos, incloent-hi Lemkos³⁹ i Boykos⁴⁰, famílies polaco-ucraïneses i persones sospitoses d'estar vinculades amb UPA dels territoris de l'est del país a les zones recentment incorporades de l'oest, àrea prèviament habitada per a població alemanya.

Aquesta acció havia de permetre a l'Estat desplaçar i diluir els individus associats a UPA, però a nivell pràctic va convertir-se en el desplaçament massiu i indiscriminat de tota una comunitat.

Mentre tot això succeïa, van començar a reparèixer els supervivents de l'Holocaust i la violència contra civil d'origen jueu. Malgrat la intenció inicial dels supervivents era refer les seves vides en les localitats on havien viscut anteriorment a la guerra, van haver de fer front a una situació que tampoc va ser fàcil. La idea de reconstruir la vida cultural i religiosa jueva va ser possible a partir de la rehabilitació dels partits polítics jueus, la creació del Comitè Central dels Jueus Polonesos (CKZP), la creació de cooperatives agràries i artesanes i l'obertura d'escoles jueves i altres centres com clíniques i orfenats. Un seguit de progressos que ràpidament van ser truncats per la violència, esmentada anteriorment, que va tenir lloc immediatament després de la Segona Guerra Mundial. Entre 1944 i 1947, diversos centenars de jueus van ser objectes de violència i assassinats per raons religioses, ètniques i culturals. Un dels episodis que exemplifica aquest període és el Pogrom de Kielce del 1946 on, a causa de la suposada desaparició d'un nen a la població de Kielce, van ser assassinats per mans de població civil i membres de l'exercit polonès fins a 42 jueus, i 40 més varen ser ferits.⁴¹ Violència i tensió que van comportar la destrucció i abandonament d'una part important de les organitzacions de representació i reunió de la comunitat jueva i van desencadenar una nova onada de migracions de jueus polonesos.

Paral·lelament, i fruit de la necessitat del nou govern comunista de legitimar-se en el poder, el govern va iniciar una política de memòria històrica orientada a commemorar tots aquells fets ocorreguts durant l'ocupació alemanya i que havien comportat el patiment i el martiri dels polonesos. Política que va significar la construcció d'importants monuments i la celebració d'importantes actes commemoratius arreu del país amb la voluntat de demostrar que el nou govern significava un trencament amb el passat polonès i condemnava els episodis que havien tingut lloc sota la ocupació nazi.

Del 1948 al 1956, les connexions entre Polònia i l'URSS van esdevenir més visibles. El govern, llavors liderat per Bolesław Bierut, va centrar-se en la reconstrucció de Varsòvia, la millora de la indústria pesant, va promoure la col·lectivització de l'agricultura i va iniciar la persecució dels membres de l'Església, tot augmentant la vigilància policial i

³⁹ Lemko; minoria ètnica que habita a la zona dels Carpats amb actual presència a Polònia, Ucraïna i Eslovàquia. Propers a la cultura ucraïnesa, malgrat tenir llengua i distintius culturals propis.

⁴⁰ Boykos: grup ètnic originari de l'àrea dels Carpats amb actual presència a Ucraïna i Polònia. Històricament considerats ètnicament rutens, malgrat molts d'ells es consideren ucraïnesos.

⁴¹ Holocaust Encyclopaedia. *The Kielce Pogrom: a blood libel massacre of holocaust survivors* [en línia] Disponible a: <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007941>

creant un ambient d'hostilitat i progrés alhora que xocava amb la situació d'escassetat generalitzada en la qual es veia sotmesa la població civil.

L'any 1954 el Consell Presidencial de Ministres va aprovar una resolució que reconeixia la igualtat de drets entre totes les minories nacionals. Reconeixement que, a partir de l'inici de les converses entre el Comitè Central del Partit Comunista amb la comunitat ucraïnesa, va suposar una millor representació i participació d'aquesta en el sistema. Com a resultat l'any 1956 va ser creada la Societat Sociocultural Ucraïnesa (UTSK), a més a més de la creació l'any 1957 de la Comissió d'Assumptes Nacionals on diversos membres del Ministeri d'Assumptes Interns i de les comunitats bielorrusses, ucraïneses i jueves hi tenien veu.

El 1956 Władysław Gomułka va substituir a Bierut, donant pas a una nova etapa política. Aquesta es va caracteritzar per la disminució de la censura que havia existit durant l'estalinisme i una nova concepció de les llibertats intel·lectuals impulsada per l'arribada de nous líders polítics en el partit. La nova concepció implicava una relaxació ideològica que va permetre la reaparició en l'esfera pública de temes que fins llavors no s'havien tractat obertament, com és el cas de la identitat polonesa i l'antisemitisme.

L'Estat, seguint amb la creença que dominar el passat significaria dominar el present, va promoure la idea que la història i la identitat polonesa s'havien forjat a través del patiment i el martiri. L'associació d'aquest binomi va propagar-se entre la població i van determinar l'anàlisi de la història, creant un discurs històric en molts casos parcial mesclat amb el revifament d'estereotips i prejudicis difícils de separar.

En el procés de construcció identitària polonès no es va contemplar que els grups nacionals minoritaris hi poguessin formar part, creant d'aquesta manera una separació entre "nosaltres" i "ells".

El sorgiment d'aquestes idees amb la reaparició de discursos i atacs de tipus antisemita tant en l'esfera política com entre la societat civil van dificultar el desenvolupament de la comunitat jueva. Tensions que van arribar a la seva màxima expressió a partir de la Campanya Antisionista impulsada per Władysław Gomułka entre 1967 i 1968, portada a terme amb l'ajuda de la silenciosa complicitat de la societat polonesa. Els fets que van produir-se durant aquesta campanya iniciada després del discurs que va pronunciar el president polonès amb motiu de la Guerra dels Sis Dies el juny de 1967 van comportar l'inici d'una nova onada migratòria de població jueva .

Mentrestant, la comunitat ucraïnesa va aprofitar el clima de liberalització política i la reanimació dels sentiments nacionalistes per expressar fortes idees nacionalistes, malgrat que encara gran part de la població polonesa, degut als efectes de la propaganda comunista emesa des de feia anys, seguia associant els ucraïnesos amb "bandits d'UPA" o "feixistes".

A partir dels anys 70 les qüestions referents a les minories culturals i nacionals van quedar fora dels objectius polítics de l'Estat i la majoria de relacions establertes amb anterioritat van entrar en una etapa de decadència. En el període, van començar a fer-se visibles les esquerdes que presentava el règim, situació de crisi que va prendre la seva màxima expressió en les protestes de 1970 a Gdansk, Ddunia i Szczecin. La brutal repressió amb la qual van ser sufocades aquestes van suposar un punt d'inflexió en el govern i van comportar la destitució de Gomułka, que va ser substituït per Edward Gierek.

Gierek i el seu equip van impulsar diverses reformes de tipus liberal per tal de millorar la situació econòmica i de retruc social en la que es trobava Polònia. Però malgrat els esforços per mantenir el control, ràpidament es va evidenciar la desintegració del sistema comunista.

Amb la caiguda del sistema comunista l'any 1989 es va produir un canvi radical d'escenari. Canvi que va despertar molts sentiments entre la població que oscil·laven entre l'eufòria i la més intensa por davant el canvi.

A partir de llavors, la situació de la comunitat jueva va haver d'afrontar una situació de contradicció. Per una banda, les pintades i el vandalisme amb motivacions antisemítiques eren cada dia més freqüents en els carrers polonesos, en contraposició a les creixents publicacions i els debats televisius que tractaven la problemàtica de l'antisemitisme. Un antagonisme que reflectia la polarització que estava tenint lloc entre la societat polonesa en relació al fet jueu.

Va ser a partir de 1995 quan es van fer visibles signes d'obertura política, quan nombrosos autors d'origen jueu van començar a publicar sobre la qüestió i es van formar institucions que van esdevenir una plataforma per a la visibilització i difusió de la cultura jueva, com són el cas de Jewish Historical Institute⁴² i la Fundació Shalom⁴³

A partir de la segona meitat dels anys 90 la comunitat jueva a Polònia va créixer i una part important dels seus membres va involucrar-se en el desenvolupament sociocultural de la comunitat, fent possible el sentiment identitari de "jueu polonès".

Durant aquesta dècada també va tenir lloc la reformulació dels espais commemoratius entorn de l'Holocaust, incloent-hi la participació de membres de la comunitat jueva de Polònia i d'altres països, alhora de membres de l'Església catòlica i polítics del Govern. Durant la celebració d'aquests actes es va crear un espai de diàleg malgrat que el relat dominant encara seguia vinculant el patiment del poble polonès i la Nació. Llocs com Auschwitz es van consolidar com a espais de memòria i record, malgrat la controvèrsia.

Per altra banda, la comunitat ucraïnesa va experimentar un procés similar. El reconeixement dels drets de les minories ètniques per part d'organitzacions internacionals com les Nacions Unides, el Consell d'Europa o la Unió Europea van fer possible l'inici d'aquests canvis. Durant els anys 90 es van fundar diverses associacions i espais per impulsar i representar la comunitat i la seva cultura, com és el cas de l'Associació d'Ucraïnesos a Polònia⁴⁴ o la Societat d'Educadors Ucraïnesos de Polònia.⁴⁵

Alhora la transformació de l'economia comunista cap a una economia de mercat, juntament amb la millora dels drets humans, va fer possible que Polònia s'incorporés a la NATO l'any 1999 i a la Unió Europea el 2004.

⁴² *Żydowski Instytut Historyczny*, o en anglès Jewish Historical Institute, va ser creat al 1947 com a resultat de la transformació del Comitè Central de Jueus Polonesos. La seva voluntat és transmetre l'herència de la cultura jueva de Polònia.

⁴³ *Fundacja Shalom*, o en català Fundació Shalom, va ser creada al 1987 amb la voluntat de preservar la cultura jueva i funcionar com a plataforma per a establir un diàleg fluid entre la cultura polonesa i jueva. Actualment la fundació ofereix diversitat de cursos formatius, publicacions i organitza diverses activitats culturals cada any.

⁴⁴ *Związek Ukraińców w Polsce*, en català Associació d'Ucraïnesos de Polònia.

⁴⁵ *Ukraińskie Towarzystwo Nauczycielskie w Polsce*, en català Associació d'Educadors Ucraïnesos de Polònia.

La incorporació de Polònia a la Unió Europea va ser rebuda per una part de la població polonesa com una garantia de seguretat pel país, altres ho van interpretar com una renúncia obligatòria a la sobirania polonesa.

El sentiment identitari nacional va anar creixent progressivament, fins que el 2015 el partit Dret i Justícia (PIS) va arribar al govern i va tornar a activar un fort discurs nacionalista clarament vinculat amb la memòria històrica. La modificació del relat històric, potenciat pel govern i basat novament en l'exaltació del patiment, l'heroïcitat i la identitat nacional han portat al ressorgiment de prejudicis que semblaven superats i han reforçat les distincions entre aquella població que és polonesa i els que formen part d'altres minories.

La relació entre els polonesos i els ucraïnesos ha empitjorat recentment, com a conseqüència de la nova política portada a terme pel govern Dret i Justícia i la situació de conflicte bèl·lic que viu el país veí des de 2014.

Davant d'aquest nou marc, Polònia ha optat per millorar la cooperació en les àrees de comerç, transport, infraestructures i assistència tècnica i militar a Ucraïna i posar en pràctica una actitud paternalista. A nivell intern, el govern polonès ha decidit reduir els ajuts econòmics dirigits a les organitzacions ucraïneses, ha fet més difícil el procés pel qual les ONG's han de passar per obtenir ajuts a la Unió Europea destinats a la integració de minories i ha disminuït el poder del Comitè de Minories Ètniques i Nacionals al Sejm (Cambra baixa).⁴⁶

Un seguit de polítiques que, acompanyades per la pronunciació de discursos incendiàries i la influència de l'Església en els afers polítics, han significat durant els darrers anys un augment del racisme, sexisme i homofòbia en la societat. Actituds que han condicionat i situen a les minories culturals, religioses, ètniques i sexuals en una situació de vulnerabilitat altra vegada.

4. Estat de la qüestió

4.1 Els primers reassentaments cap a Ucraïna (1944-1946)

A partir de 1944, moment en el qual els soviètics van arribar a Polònia, el conflicte entre polonesos i ucraïnesos tenia tals dimensions que podia arribar a complicar el curs de la guerra. Davant l'amenaça, el govern soviètic va proposar als Aliats la separació de totes dues comunitats i l'establiment de cada una d'elles en les seves respectives nacions. Al principi tan Roosevelt com Churchill van mostrar-se descontents amb la proposta però finalment a Yalta van exposar la voluntat de no intervenció entorn els plans de Stalin, acceptant així que aquest gestionés els nous territoris sota domini soviètic com ell desitgés.

Aquest fet va suposar l'establiment de la Línia Curzon com a límit fronterer i el desplaçament de la seva població, una jugada interpretada per la majoria dels polonesos com una "*traición absoluta de los angloamericanos*".⁴⁷

Segons Corinna Caudill, Richard Cargera i Maryann Sivak l'Estat comunista polonès, sota el control soviètic, va impulsar des de 1944 fins a 1947 la deportació d'entorn de 650.000

⁴⁶ IWANIUK, Oleksandra. "Poland-Ukraine relations: the ball is in your court". *New Eastern Europe*. 2017, p 1-8.

⁴⁷ LOWE, 2012, p. 262.

persones amb l'objectiu de legitimar el nou règim, justificar les noves fronteres soviètiques a partir de les línies ètniques i acabar amb el "problema ucraïnès".⁴⁸ Els autors divideixen aquest període tres etapes diferenciades.

La primera, entre la tardor de 1944 i l'estiu de 1945, correspondria al període en el qual les autoritats comunistes poloneses van encoratjar a la població ucraïnesa a reasentar-se voluntàriament a la República Popular d'Ucraïna. Durant aquest interval de temps va tenir lloc el 9 de setembre de 1944 una trobada entre oficials soviètics i membres del Comitè Polonès de Alliberació Nacional (PKWN) on es va signar l'acord d'intercanvi de població entre l'URSS i Polònia a partir de la crida "voluntària". Caudill, Cargera i Sivak afirmen que aquest pacte va permetre als soviètics justificar l'establiment de noves fronteres a partir de la distribució territorial dels grups ètnics i, paral·lelament, el manteniment dels territoris annexionats a partir de 1939 amb el Pacte Molotov-Ribbentrop.⁴⁹ Pel PKWN l'acord va permetre actuar contra el "problema ucraïnès", un assumpte que existia des d'abans de la Segona Guerra Mundial i que fins llavors no s'havia pogut aplacar.

Com a resultat, el 15 d'octubre de 1944 es va iniciar la campanya de reassentament a partir d'una intensa propaganda basada en les promeses falses d'un futur millor. La comissió de reassentament, al·leguen Caudill, Cargera i Sivak, va començar a actuar per aquelles poblacions on hi havia més simpaties cap als comunistes.⁵⁰ Simpaties que juntament amb la creixent por que existia des de l'estiu de 1944 a les accions clandestines poloneses i ucraïneses i a l'atractiu de les promeses falses van comportar que famílies senceres signessin voluntàriament els documents pel reassentament.

Aquells que ho van fer van ser desplaçats a granges col·lectivitzades de l'Estat a la zona central o de l'est d'Ucraïna, una zona estepària on les col·lectivitzacions promogudes per Stalin s'estaven produint des de 1930 i no hi havia cap dels elements descrits en les promeses.

Davant d'aquesta desil·lusió, entre 1945 i 1946 algunes persones van intentar tornar a Polònia clandestinament, fent-se passar per polonesos que tornaven de l'URSS. Alguns d'aquests individus ho van aconseguir però altres van ser capturats, detinguts i en algunes ocasions tornats a deportar. La majoria dels que van aconseguir tornar als seus pobles i ciutats en arribar van col·laborar amb els moviments clandestins per difondre i advertir de l'engany del qual havien estat víctimes, fet que provoca un augment de les resistències entre la població afectada i un creixement d'UPA. D'acord amb Caudill Cargera i Sivak, a partir de 1945 el nombre de desplaçaments voluntaris va disminuir nombrosament i els comunistes polonesos es van veure obligats a cercar altres mètodes més efectius.⁵¹

Davant la creixent amenaça de deportació, la comunitat ucraïnesa, Lemko i Boyko van elaborar tàctiques de tot tipus per evitar-ho: cartes al govern, conversions al catolicisme o desplaçaments temporals, però poques d'aquestes actuacions van tenir el resultat esperat.⁵²

A partir de la tardor de 1945, i fins a la primavera de 1946, segons els autors, va tenir lloc el segon període, on es va aplicar l'Operació Rzeszów i els reassentaments per la

⁴⁸ CAUDILL, Corina. GARBERA, Richard. SIVAK, Maryann. "The Evolution of Ethnic Cleansing in Poland and Its Impact on the Lemkos. Part I: The Resettlement to Ukraine (1944-1946). *The New Rusyn Times*.23, 2016, p. 8.

⁴⁹ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 9.

⁵⁰ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 9.

⁵¹ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 10.

⁵² CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 10.

força militar. Segons Caudill, Cargera i Sivaks, el desplegament de tres divisions d'infanteria de l'Exèrcit polonès (uns 12.000-15.000 homes) el mes d'agost de 1945, que actuaven amb l'empar del marc legal d'abans de la guerra, i el reforçament de la seguretat en les fronteres soviètiques a partir de novembre de 1945, van ser les accions que van permetre posar en marxa el nou procediment.⁵³

Una situació de tensió que va acabar comportant l'augment de la violència entre el bàndol polonès i ucraïnès i conduí cap a un conflicte qualificat pels autors com a guerra civil. D'una banda, la UPA va augmentar els seus operatius per tal d'evitar deportacions i portà a terme accions per destruir les comunicacions i transports que feien possibles els desplaçaments. Per la seva part, l'exèrcit polonès i les unitats NKDS⁵⁴ coordinaven atacs a aquells pobles on hi havia potencials col·laboradors de la UPA. Situació que va concloure amb la posada en marxa de l'Operació Rzeszów el 1946, consistent en la deportació de pobles sencers per part de l'exèrcit polonès.

I finalment la tercera etapa es va desenvolupar a partir de la primavera de 1947, quan es va posar en marxa l'Operació Vístula com a solució definitiva.

Segons Lowe, la informació exposada anteriorment és certa però parcial si no és té en consideració l'origen de les tensions entre els polonesos i ucraïnesos. Lowe afirma que cal tenir en compte al tracte que van experimentar cada una de les comunitats que habitava a l'est de Polònia durant les tres ocupacions que van tenir lloc a partir del Pacte Molotov-Ribbentrop, dues soviètiques i una nazi, per comprendre l'increment del nacionalisme entre les comunitats, l'esclat de la violència entre aquestes i la solució que apliquen els comunistes en el moment en què l'enfrontament esdevé un conflicte *ultraviolent entre civils*.⁵⁵

Lowe fa especial esment de l'existència de grups nacionalistes dins la comunitat ucraïnesa i polonesa i l'ús d'aquests i les seves aspiracions tant per part dels soviètics com dels nazis en beneficis propis. Fet visible a partir de l'establiment de contacte entre el govern nazi i l'Organització Ucraïnesa Nacionalista (OUN), abans que els primers arribessin al país, per tal d'assegurar, a través de la promesa d'una Ucraïna independent, la col·laboració de l'organització en les activitats de neteja impulsades pel govern alemany.⁵⁶

A partir de promeses, la OUN va col·laborar en la persecució de jueus i la posterior aplicació de la Solució Final a la regió de Volínia,⁵⁷ possible a partir de la instrucció de fins a 12.000 policies ucraïnesos en mans dels alemanys, afirma Lowe.⁵⁸ A partir de 1942 molts d'aquestes policies van desertar i es van unir a la UPA, ja que intuïen la caiguda del poder nazi i volien fer realitat les seves aspiracions nacionalistes. Així doncs els coneixements adquirits de tortura, persecució i matança van ser aplicats per la UPA als grans enemics ètnics dels ucraïnesos volinians: els jueus, altament reduïts després de les accions dels nazis, i polonesos.

És a partir de 1942 quan la violència vers els jueus i polonesos es desencadena a la regió de Volínia, visible en les ordres que apareixen en els informes de la UPA on confirmen

⁵³ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 11.

⁵⁴ *Народный комиссариат внутренних дел*, en català Comissariat del Poble d'Assumptes Interns.

⁵⁵ LOWE, 2012, p. 255.

⁵⁶ LOWE, 2012, p. 256.

⁵⁷ *Volyn* en ucraïnès, *Wołyń* en polonès i regió de Volínia en català. Aquesta està ubicada a l'oest de Ucraïna i al sud-est de Polònia. Degut a la seva ubicació el territori ha canviat de mans en funció del període històric. A partir de 1921 va esdevenir el Voivodat de Volínia, quedant d'aquesta manera dins el territori de Polònia fins a l'arribada de l'Exèrcit Roig. És una zona caracteritzada per la diversitat cultural i ètnica.

⁵⁸ LOWE, 2012, p. 256.

que proposen “*exterminar a los polacos de un modo tan completo como ya habían sido los judíos, y en muchas zonas lo consiguieron.*”⁵⁹

En arribar al 1944 les tropes soviètiques, molts polonesos van optar per allistar-se al seu exercit o al NKVD per tal de contraatacar als ucraïnesos, fet que els partisans ucraïnesos van considerar una provocació i utilitzaren com a justificació per seguir atacant. Una situació que, segons Lowe, va convertir-se en un cercle viciós que es va estendre de Volínia a la regió de Galítzia i el centre del país i que va alarmar profundament als soviètics fins al punt de plantejar la separació de totes dues comunitats.⁶⁰

En relació a les deportacions, Lowe remarca que, abans de la signatura del Tractat de Yalta, els soviètics ja havien portat a terme algunes detencions i deportacions a l'est de Polònia, seguint el mètode que havien usat a l'interior de la URSS des dels anys 20.⁶¹ La diferencia va ser que per primer cop les deportacions que els soviètics es disposaven a fer implicaven a més d'un país i la seva motivació, lluny de ser política o militar, era ètnica.⁶² Fet que no havia passat prèviament.

4.2 Ressorgiment de la comunitat jueva (1944-1947)

Les xifres sobre la població jueva polonesa que va sobreviure la guerra són diverses i difícils de calcular, assegura Michael C. Steinlauf; malgrat això és possible fer una estimació a partir dels registres que van portar a terme els Comitès Jueus en acabar el conflicte i la gran quantitat de documents que va arribar a emetre el govern comunista polonès entorn la qüestió.⁶³

Tenint en compte aquestes dues fonts d'informació, Dariusz Stola afirma que dels quasi tres milions de jueus que habitaven a Polònia fins l'any 1941, van sobreviure un 10% després de la guerra.⁶⁴ Entre els supervivents l'autor diferencia entre aquells que havien experimentat la guerra dins les fronteres de l'URSS, els que havien estat alliberats dels camps de concentració i els que van ocultar-se al “*Aryan Side*”.⁶⁵

Pel que fa al primer grup de supervivents, aquells que van viure la guerra a l'URSS malgrat ser d'origen polonès, Stola els subdivideix entre els que van ser deportats des dels nous territoris adquirits per l'URSS l'any 1939 fins a l'interior del territori soviètic, aquells qui havien fugit de la zona ocupada cap a l'est a la recerca de noves oportunitats de treball i vida, els reclutats per l'Exèrcit Roig i aquells que havien lluitat durant el Blitzkrieg l'any 1941. Més enllà de la classificació d'aquests, Stola destaca que la majoria de jueus polonesos que es trobaven a l'URSS van tornar a Polònia entre 1944 i 1946.⁶⁶ Respecte als ciutadans jueus deportats, Krajewski, afirma que aquests van representar el 30% dels ciutadans polonesos deportats a l'interior de la URSS i afegeix, que malgrat molts d'aquests van estar contents de fugir de les urpes del nazisme, “*thousands of Jews refused*

⁵⁹ LOWE, 2012, p. 258.

⁶⁰ LOWE, 2012, p. 259.

⁶¹ LOWE, 2012, p. 262.

⁶² LOWE, 2012, p. 263.

⁶³ STEINLAUF, Michael C. *Bondage to the Dead. Poland and the memory of the Holocaust*. New York: Syracuse University Press, 1997, p. 48.

⁶⁴ STOLA, Dariusz. “Jewish emigration from communist Poland; the decline of Polish Jewry in the aftermath of the Holocaust”. *East European Jewish Affairs*, vol.40. 2017, p. 170.

⁶⁵ Concepte usat per a Dariusz Stola per fer referència a la part de la societat considerada, seguint els criteris desenvolupats pels Nazis, de raça ària. Literalment seria *costat ari*. STOLA, 2017, p.170.

⁶⁶ STOLA, 2017, p. 170.

to accept Soviet passports early in the war and asked permission to return to the territory occupied by the Germans".⁶⁷

Pel que fa als jueus polonesos alliberats dels camps de concentració,⁶⁸ la majoria segons Stola van optar per marxar de la zona on havien estat reclusos i tornar a les seves ciutats o pobles d'origen.⁶⁹

Finalment, pel que fa a aquells que van superar la guerra amagant la seva identitat jueva, Stola destaca com molts d'ells van seguir sense revelar els seus orígens jueus i d'altres van registrar-se i refer les seves vides com a jueus.⁷⁰

Després d'especificar la tipologia de supervivent, Stola afirma que el juny de 1946 podríem parlar d'un total de 220.000 registres, xifra de la qual caldria restar el nombre de persones que van emigrar immediatament després de finalitzar la guerra, que oscil·len entre 30.000 i 80.000 persones, i aquells que van optar mantenir-se en el "*Aryan Side*"⁷¹ i per tant no van identificar-se com a jueus.⁷²

Segons Steinlauf no es pot concebre l'augment de l'activitat jueva en la postguerra sense l'actitud de col·laboració favorable del govern comunista polonès.⁷³ Aquest suport, segons l'autor, era degut a la voluntat d'establir una bona relació amb la comunitat jueva, ja que això suposava rebre ajuts econòmics d'Occident, un fet que va facilitar la seva recuperació. Una de les maneres de aconseguir-ho va ser impulsant la commemoració de l'Holocaust, fet que va permetre al govern reafirmar-se en el poder com a garant de la lluita contra l'enemic reaccionari, nacionalista, antisemita i criminal i alhora va permetre actuar en consonància amb la URSS i la seva voluntat de crear un estat jueu. Actitud que va venir acompanyada de tot tipus de facilitats per a la migracions de jueus cap a Palestina.⁷⁴

Un posicionament aparentment contradictori però amb gran incidència sobre la població jueva i també sobre la polonesa. Per a la població jueva aquesta complicitat aparent els va permetre durant els primers anys després de la guerra reasentar-se de nou i desenvolupar tímidament la seva comunitat. Una voluntat que ràpidament va començar a canviar, afirmen Steinlauf i també Stola, fins al punt en què des de 1945 fins a 1989 la comunitat es va anar fent cada vegada més petita fins a arribar a tenir uns pocs centenars de membres.⁷⁵ Un procés de reducció que va tenir més a veure, segons Stola, amb les migracions que no pas amb l'escassetat o la mortalitat.

Per altra banda l'actitud del govern va fer créixer entre la població polonesa la sensació que els jueus estaven sobreprotegits i que aquests tenien una gran influència en el poder, mentre que els membres de la resistència polonesa eren menyspreats i tractats com a col·laboracionistes. Un sentiment que va plasmar-se a través de la idea que els jueus eren

⁶⁷ KRAJEWSKI, Stanislaw. *Poland and the Jews; Reflections of a Polish Polish Jew*. Krakow: Wydawnictwo Austeria, 2005, p.89.

⁶⁸ Dariusz Stola parla de camps de concentració *alemanys*, matis que denota la creença per part d'un sector historiogràfic notable de que els polonesos van tenir poc o res a veure en relació a la política nazi. Actualment s'ha reobert el debat sobre la qüestió de la responsabilitat i el testimoniatge polonès, una qüestió que ha estat aplacada pel govern actual a partir de l'aprovació de la "Llei de l'Holocaust". Qüestió polèmica que desenvoluparé més endavant amb major detall.

⁶⁹ STOLA, 2017, p. 171.

⁷⁰ STOLA, 2017, p. 171.

⁷¹ STOLA, 2017, p. 170.

⁷² STOLA, 2017, p. 171.

⁷³ STEINLAUF, 1997, p. 48.

⁷⁴ STEINLAUF, 1997, p. 48.

⁷⁵ STOLA, 2017, p. 172.

el govern i el govern era jueu,⁷⁶ i també amb el ressorgiment de la imatge del *Zydokomuna*.⁷⁷

El creixement dels estereotips i el fixament d'aquests en la consciència popular van desencadenar forts episodis de violència contra la comunitat jueva. Violència que va provocar un sentiment creixent d'inseguretat, i que juntament amb l'alta destrucció material i humana, la voluntat de reunir-se amb familiars perduts durant el conflicte i els desitjos sionistes van esdevenir elements decisius a l'hora d'emigrar, apunta Stola.⁷⁸

En relació a la violència entre 1944 i 1947, centenars de jueus van ser assassinats, la majoria dels quals especialment perquè eren jueus: una situació de violència que va assolir la seva màxima expressió en el Pogrom de Kielce, el mes de juny de 1947.

Pel que fa a les motivacions del govern, Stola afirma que molts dels membres del Partit veien en les migracions cap a Israel la possibilitat d'eradicar el moviment sionista de Polònia i a l'hora d'eliminar de la societat aquelles persones que impediien la creació d'un estat socialista. Dit d'una altra manera, una oportunitat per filtrar aquells membres de la comunitat que interessaven pel país i aquells que no.⁷⁹ Una filtració que es va arribar a fer a partir de la promoció de l'emigració entre els sionistes, activistes religiosos i propietaris i la dissuasió de la marxa dels treballadors i intel·lectuals productius. Una política que segons l'autor estaria estretament vinculada amb el deute de 2'5 milions de dòlars que tenia Polònia amb Israel i amb l'establiment d'un pacte comercial-migratori entre els dos països com a solució, de manera que Polònia rebia diners d'Israel per cada jueu polonès que lliurava al nou estat.⁸⁰

És a partir d'aquest acord que Polònia va posar en marxa a partir de 1949 un seguit de pautes per tal d'organitzar les properes migracions cap a Israel. Unes pautes que es van estrenar a partir del setembre de 1949, moment en el qual van aparèixer publicats en alguns mitjans de premsa jueus els permisos que calia completar per a sol·licitar la migració al Ministeri d'Administració Pública cap a Israel.

Aquest fet va provocar un gran desconcert entre els membres de la comunitat jueva ja que van començar a circular rumors de tot tipus i falses informacions sobre aquesta obertura de fronteres i viatges.⁸¹

Com a resposta d'aquesta publicació, Stola afirma que es va posar en marxa una contracampanya que pretenia dissuadir als jueus polonesos de marxar.⁸² Malgrat l'intent, aquesta segona onada migratòria va ser motivada per l'emergència d'un nou estat fort, el creixent procés de *sovietització* que va experimentar Polònia i la creença de que emigrar suposaria viure de manera més segura.

Aquests fets van impulsar a emigrar entre 1949 i 1951 unes 28.000 persones, sense tenir en compte 16.000 més que van sol·licitar els permisos però els hi van ser denegats.⁸³

⁷⁶ STEINLAUF, 1997 p. 49.

⁷⁷ *Zydokomuna*, terme pejoratiu que indica la suposada relació entre la comunitat jueva i l'establiment del comunisme a Polònia, com si es tractés d'una conspiració jueva per arribar al poder i castigar a la població polonesa.

⁷⁸ STOLA, 2017, p. 172.

⁷⁹ STOLA, 2017, p. 173.

⁸⁰ STOLA, 2017, p. 173.

⁸¹ STOLA, 2017, p. 174.

⁸² STOLA, 2017, p. 174.

⁸³ STOLA, 2017, p. 175.

Finalment l'any 1951 Polònia va tancar la porta a noves migracions. L'últim transport de Polònia a Israel va viatjar el febrer de 1951.⁸⁴

A partir del 1951 l'actitud de Polònia va canviar dràsticament, i com un pèndol, va optar per la nul·la tolerància cap als moviments migratoris.

4.3 L'Operació Vístula (1947)

En relació al procés d'expulsió i a la conseqüent posada en marxa de l'Operació Vístula Rosa Lehmann destaca dues tendències historiogràfiques. Per un costat, l'autora destaca la interpretació que fan historiadors com Grzegorz Motyka i Marek Jasiak, ambdós d'origen polonès, que senyalen l'ordenació i articulació de l'expulsió de la comunitat ucraïnesa per part de Moscou i destaquen el paper clau dels oficials soviètics i aquells polonesos formats a l'URSS en la implementació militar de l'expulsió i deportacions.

Per l'altra, remarca el posicionament d'historiadors com l'americà Timothy Snyder o la polonesa Krystina Kersten, que ressalten el context geopolític en què es trobava Polònia i el consentiment unànime proporcionat pels Aliats com a detonant de les polítiques impulsades per Stalin i els comunistes polonesos sobre la població ucraïnesa del país.

Aquesta darrera tendència, dins la qual Lehmann s'inclou, posa en manifest l'existència d'un possible acord entre el Comitè Polonès d'Alliberació Nacional i l'URSS per desplaçar les fronteres poloneses cap a l'oest i d'aquesta manera deixar fora de l'actual Polònia quasi la totalitat de les minories que hi habitaven. Segons Lehmann, la població pertinent a un grup minoritari que encara quedava al país, entre els quals hi havia la comunitat ucraïnesa, va ser empesa cap al desplaçament voluntari. Un acord que fou possible a partir de la signatura dels tractats internacionals de Yalta i Potsdam i que va permetre la consolidació d'una nova frontera etnogràfica.

El transport de grups poblacionals dins i fora de les noves fronteres de Polònia va ser habitual entre 1944 i 1946. Lehmann afirma que uns 1,7 milions de polonesos, 8,1 milions d'alemanys i 450.000 persones classificades ètnicament com a ucraïnesos (incloent-hi Lemkos, Boykos, Hutsul⁸⁵ i famílies mixtes, possiblement) van ser desplaçats durant el període, mentre que Lowe, apostant per unes xifres lleugerament més baixes parla del desplaçament d'uns 1'2 milions de polonesos i 482.000 ucraïnesos.⁸⁶

La resistència armada de la UPA davant l'expulsió d'ucraïnesos dels pobles i viles d'on aquests eren originaris va suposar un increment de la violència al sud-est del país, situació que va ser aplacada amb la intervenció militar de l'Exèrcit polonès. L'augment de violència i la insostenibilitat de la situació va portar, tal com argumenten Caudill, Garbera i Sivak, a la presentació a principis de l'any 1947 de la idea per part d'alts càrrecs polonesos, entre els quals hi havia el General Stefan Mossor, de reubicar els restants ucraïnesos de Polònia en els recentment recuperats territoris alemanys.⁸⁷ Idea que va anar acompanyada de la reactivació al mes de febrer d'una onada de deportacions que va suposar la pràctica eradicació de la UPA i el suport civil que aquesta rebia. Fets que van facilitar les condicions per tal de que, a partir d'abril de 1947, i utilitzant com excusa

⁸⁴ STOLA, 2017, p. 174.

⁸⁵ Hutsul, grup etnogràfic originari de la zona del Carpats, considerats part de la ètnia Rusyn.

⁸⁶ LEHMANN, 2010, p. 289. LOWE, 2012, p. 263.

⁸⁷ CAUDILL, Corina. GARBERA, Richard. SIVAK, Maryann. "The Evolution of Ethnic Cleansing in Poland and Its Impact on the Lemkos. Part II: Akcja "Wisla": Resettlement to Poland's "Recovered Territories"(Spring-Summer,1947). *The New Rusyn Times*.23, 2016, p. 6.

l'assassinat del General Karol Swierczewski en una emboscada de la UPA el 28 de març de 1947, es posés en marxa l'Operació Vístula.

L'Operació va ser justificada davant del poble com una solució contra el perill que suposaven l'UPA per a l'estabilitat de la República Popular de Polònia, afirma Lehmann.⁸⁸ Caudill, Garbera i Sivak afirmen que l'Operació va consistir en la deportació de tots aquells membres que tinguessin relació o fossin membres de la UPA, a diferència de les deportacions de 1944 a 1946 el criteri de les quals havia estat deportar tots aquells que no fossin polonesos.⁸⁹ A més a més de la voluntat d'acabar amb la UPA, Lowe remarca la clara intencionalitat, visible en els comunicats de l'Oficina de Seguretat de l'Estat, de portar a terme *“una evacuación de todas las personas de nacionalidad ucraniana desde la región a los territorios noroccidentales, reubicándoles allí con una dispersión lo más escasa posible.”*⁹⁰

La posada en pràctica de l'Operació Vístula va consistir en l'encerclament per part de l'exèrcit polonès dels pobles durant la caiguda del sol, la presa de foc a les cases i l'expulsió dels seus residents després que tinguessin poc temps per a recollir les seves pertinences.⁹¹

Segons els testimonis que exposen Caudill, Garbera i Sivak, la falta d'organització de l'exèrcit polonès i el precari transport van provocar que els deportats haguessin d'esperar, generalment en terminals de tren, durant uns dies abans de ser deportats. I un cop eren carregats en els transports eren conduïts, sense informació prèvia, als territoris nord-oest on eren deixats i obligats a refer les seves vides sense cap tipus de suport. Un procés explicat amb gran detall pel testimoni d'Anna Sekelik que ofereixen Caudill, Garbera i Sivak:

*“My mother, father, one brother and I...we were on the same train. They took us to the former German territory, let us off outside, and everybody was supposed to go to different laces. You didn't know where the Poles where taking you. There were Polish soldiers on the train, watching us all the time. It took two weeks to get there although, it was not far, but you know why? Because the train was so long and if another train (was crossing) or something, they would allow the other train to pass and we had to stay. They brought us there (to Gdynia) and people got off the train wondering, “Where we will go now?” People were talking to each other and nobody knew where to go. They resettled people far away from each other. My father lived about twenty miles from where they placed me. It took me about four or five weeks to find my parents”*⁹²

Respecte als centres de trànsit, Lowe afirma, que malgrat teòricament les famílies havien de ser deportades juntes, finalment l'assignació d'un número a cada individu va ser el que va marcar el desplaçament.⁹³

⁸⁸ LEHMANN, 2010, p. 290.

⁸⁹ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 6.

⁹⁰ LOWE, 2012, p. 265.

⁹¹ CAUDILL, GARBERA, SIVAK. 2016, p. 7.

⁹² CAUDILL, GARBERA, SIVAK, 2016, p. 9.

⁹³ LOWE, 2012, p. 266.

Molts transports durant el recorregut cap al nord-oest de Polònia van fer parada al Camp Central de Treball de Jaworzno,⁹⁴ un antic camp satèl·lit d'Auschwitz. Allà van ser empresonades les persones que segons les forces militars poloneses eren enemigues de l'Estat o havien ofert resistència, afirmen Caudill, Garbera i Sivak. Els autors destaquen que durant el període comunista uns 3.873 enemics de l'Estat ucraïnesos van ser empresonats a Jaworzno, entre els quals hi havia 700 dones i nens, i van ser sotmesos a tortures, condicions higièniques deplorables, falta d'atenció mèdica i escassetat d'aliments. Condicions que van provocar la mort de 162 persones.⁹⁵

La resta d'ucraïnesos que van ser conduïts al nord-oest del país en arribar van haver de fer front a unes condicions penoses. Teòricament, explica Lowe, en arribar els desplaçats haurien de dirigir-se a l'Oficina Estatal de Repatriació local, on se'ls assignaria una propietat prèviament d'algun alemany que havia marxat del territori, dins la qual trobarien els elements bàsics per sobreviure. La realitat va ser diferent, els objectes útils d'aquestes propietats feia temps que havien estat saquejats pels habitants polonesos, deixant-ho tot en un estat difícilment habitable. Alhora l'hostilitat i por entre els polonesos i ucraïnesos era notable i els nouvinguts no disposaven de terres per a treballar.

A més a més, les autoritats poloneses no només volien expulsar a aquest grup ètnic, sinó “obligarles a renunciar a toda reivindicación de su distinta nacionalidad”,⁹⁶ motiu pel qual es va posar en marxa un procés d'assimilació forçada que no permetia a les comunitats desplaçades mantenir la seva forma tradicional de vestir, de culte o d'educació i van ser empesos a convertir-se en polonesos. Fet que cal sumar a la “paranoia oficial entorn de la UPA”,⁹⁷ i a l'aprovació de lleis que prohibien la reunió d'ucraïnesos en grups de més de quatre persones, les esglésies ortodoxes i uniates,⁹⁸ i a professar rituals en el seu idioma.

La dispersió forçada de la comunitat ucraïnesa i les accions violentes contra la UPA, van dificultar la continuïtat de l'activitat clandestina i van comportar la seva desarticulació. Tot i que l'operació va finalitzar l'agost de 1947, fins a 919 persones més van ser deportades en el període que va transcórrer de 1947 a 1950 segons Caudill, Garbera i Sivak. Lowe conclou la qüestió de l'Operació Vístula afirmant que aquesta va ser “*el acto final de una guerra racial iniciada por Hitler, continuada por Stalin y concluida por las autoridades polacas*”.⁹⁹

4.4 El Pogrom de Kielce (1946)

El dia 4 de juliol de 1946 va tenir lloc a Kielce, una població ubicada al sud de Polònia, un dels pogroms més recordats de la postguerra europea.

Tot va començar l'1 de juliol de 1946, dia en que Henryk Blaszczyk va marxar en bicicleta a visitar uns companys de classe que vivien a un poble a 25 km de Kielce. Els amics pretenien collir cireres i passar el dia allà però, per motius desconeguts, en acabar la jornada en Henryk, que llavors tenia 8 anys, no va tornar a casa. Els pares preocupats

⁹⁴ *Centralny Obóz Pracy w Jaworznie*, en català Camp Central de Treball de Jaworzno, nom que posen els soviètics a l'antic camp de concentració creat pels alemanys al 1943 durant la ocupació de Polònia a Jaworzno, l'Alta Silícia. Aquest va ser usat pels comunistes fins a 1956.

⁹⁵ CAUDILL, GARBERA, SIVAK, 2016, p. 7.

⁹⁶ LOWE, 2012, p. 266.

⁹⁷ LOWE, 2012, p. 269.

⁹⁸ Església Oriental, originària de la part oriental de l'Imperi Romà i organitzada amb independència de la part occidental de l'Imperi. Caracteritzada per tenir una litúrgia pròpia i gran ritualisme.

⁹⁹ LOWE, 2012, p. 271.

van decidir notificar a la policia la desaparició i en fer-ho van acusar als jueus de la localitat d'haver-lo segrestat. Segons Jan T. Gross, el senyor Walwnty Blaszczyk va dirigir-se passades les onze de la nit i en un estat d'ebrietat a la comissaria per a deixar constància de l'ocorregut i el policia en notar-ho va proposar-li que tornés un altre dia en millors condicions.¹⁰⁰

Al cap d'uns dies, ja el 4 de juliol de 1946, finalment el matrimoni, juntament amb un veí i el noi que ja havia tornat, van a la comissaria de Kielce passant per davant del Comitè Jueu, que es trobava a poc menys de 150 metres de la comissaria, i van denunciar el segrest del jove en el soterrani del Comitè Jueu del carrer Planty número 7, lloc del qual el noi havia pogut escapar. Després d'insistir en Heneryk Blaszczyk va senyalar un dels jueus com a presumpte autor dels fets, un home nomenat Kalman Singer. Mentre la família i els policies anaven cap al Comitè per detenir el senyor Singer, van anar explicant als vianants el que havia passat i ràpidament es va estendre el rumor de que al soterrani de l'edifici hi havia més nens cristians segrestats. Segons Gross aquesta és la raó per la qual es va conformar una marxa de gent furiosa que posteriorment s'establiria a l'exterior de l'edifici del carrer Planty número 7.¹⁰¹

Una hora després, diu Lowe, la policia va registrar l'edifici i va descobrir que en aquest no hi havia cap nen cristià empresonat ni soterrani, motiu pel qual la policia després d'advertir el nen de la malifeta van enviar-lo a casa.¹⁰² La multitud va interpretar el gest de la policia com si aquesta pretengués dissimular els fets ocorreguts i encara es va generar més tensió.¹⁰³ L'episodi podria haver finalitzat aquí però la tensió es va manifestar a partir del llançament per part de la multitud de pedres contra les finestres de l'edifici. Al cap d'una estona, amb l'objectiu de restablir l'ordre, van arribar entorn de 100 soldats però "*...después de que alguien disparase una pistola (no está claro quién) estos soldados se unieron a los policías para irrumpir en el edificio, agarrar a los hombres y mujeres que encontraban ahí y obligarles a salir, echándoles a los brazos de la muchedumbre que aullaba fuera.*"¹⁰⁴.

A partir del suposat tret es va desencadenar un tiroteig a l'interior de l'edifici i la violència es va propagar tan dins com fora del Comitè Jueu, esdeveniments considerats per a Gross com la primera de les dues grans ones de violència que es van produir aquella jornada.¹⁰⁵ La segona onada de violència va tenir lloc, segons Gross, a partir de l'arribada d'un grup molt nombrós de treballadors de la Foneria Ludwikow amb armes improvisades.¹⁰⁶

El balanç de l'episodi, apunta Lowe, va comportar la mort de 42 persones, entre les quals hi havia 3 soldats jueus amb altes condecoracions, 2 polonesos que van ser identificats com a jueus, una dona embarassada i una altra dona assassinada al costat del seu nadó, i entorn de 80 ferits. A més a més, es van produir un total de 30 morts més fruit d'assalts ferroviaris a les rodalies de Kielce.¹⁰⁷

¹⁰⁰ GROSS, Jan. T. *Fear; Anti-semitism in Poland after Auschwitz*. Woodstock: Princeton University Press. 2006. p. 83.

¹⁰¹ GROSS, 2006, p. 84.

¹⁰² LOWE, 2012, p. 245.

¹⁰³ GROSS, 2006, p. 85.

¹⁰⁴ LOWE, 2012, p. 245.

¹⁰⁵ GROSS, 2006, p. 85.

¹⁰⁶ GROSS, 2006, p. 85.

¹⁰⁷ LOWE, 2012, p. 246.

En el moment d'avaluar les reaccions que van tenir lloc després del pogrom, Gross en diferencia la reacció de la classe obrera, la del Partit Comunista, la de la elit intel·lectual i la del clergat catòlic polonès.

En primer lloc el Partit Comunista, tal com havia fet altres vegades, va utilitzar la propaganda per redirigir la situació i donar-li un nou significat.¹⁰⁸ Gross apunta que els comunistes van optar per derivar la qüestió de la matança com si aquesta fos el resultat de la manipulació de les masses i van optar per donar un cop d'efecte a la qüestió dels perpetradors i encaminar la societat cap a la cerca dels "elements reaccionaris" que havien incitat a la població a cometre el crim, aprofitant la poca estima que tenien els polonesos cap als jueus.¹⁰⁹

Aquesta campanya va materialitzar-se en propaganda i va impregnar a la classe obrera. Els obrers, per la seva banda, no tenien cap interès en que es jutgessin els fets ocorreguts a Kielce i van començar a pressionar al govern a través de l'organització de vagues en diverses ciutats del país. La vaga més rellevant, apunta Gross, va ser la que va tenir lloc a Łódź, en la qual van participar entorn de 16.000 treballadors a ritme de proclames antijueus.¹¹⁰ Una reacció que segons l'autor va ser fruit de la poca simpatia que existia cap a la població jueva, però sobretot degut al sentiment d'explotats que tenien els treballadors i de descontentament vers el règim.¹¹¹

Davant d'aquest fet, el Partit va proposar desfer-se del sector empresarial privat, entre els quals hi havia gran nombre de jueus i que indirectament reforçava el mite de les grans fortunes jueves. Paral·lelament, van augmentar entre el sector polític les veus que acusaven els jueus de viure de l'Estat i no treballar. Una idea que lligava perfectament amb el descontentament obrer, i mentre donava legitimitat a les queixes d'aquests permetia al govern guanyar temps per actuar. Gross afirma com durant aquest procés, sense que ningú es preguntés exactament que significava, "*people transferred their anger from Jews to parasitic elements in general*".¹¹² El 29 de juliol de 1946 el Secretariat del Comitè Central va suggerir "*That an institution be established which would facilitate departure of the Jews from Poland, so that they could join their families*".¹¹³ Davant d'aquesta afirmació el Comitè Central de Jueus Polonesos va intentar trobar una solució per tal de disminuir la tensió: malgrat la voluntat la situació va esdevenir crítica en el moment en què aquesta tensió va coincidir amb l'arribada de repatriats jueus polonesos de l'URSS a partir de 1946.¹¹⁴ Gross afirma que el CKZP van fer una crida al mes de març a la comunitat jueva d'arreu del món per tal que els facilitessin ajuda material per atendre a tots aquells membres que es trobaven en una situació de vulnerabilitat.

L'actitud que va desenvolupar el Partit vers la violència i els incidents antisemites va ser desigual en funció del període. Per primer cop, afirma Gross, després del pogrom de Cracòvia el Secretariat del Comitè Central del PPR's va incloure a l'agenda del Partit la qüestió dels pogroms, enfocant la qüestió com si els pogroms fossin el resultat d'una conspiració contra el poble polonès.¹¹⁵ El Partit va reforçar la voluntat d'identificar i

¹⁰⁸ GROSS, 2006, p. 120.

¹⁰⁹ GROSS, 2006, p. 120.

¹¹⁰ GROSS, 2006, p. 121.

¹¹¹ GROSS, 2006, p. 123.

¹¹² GROSS, 2006, p. 124.

¹¹³ GROSS, 2006, p. 125.

¹¹⁴ GROSS, 2006, p. 125.

¹¹⁵ GROSS, 2006, p. 127.

perseguir aquells que promouen el desordre públic, reactivant la figura del “revolucionari professional”. En aquell període es va fer visible com “*apparently the Leninist paradigm of social action was universally applicable*” i alhora es va posar en evidència la visió dual que tenien alguns dels comunistes entorn la validesa del treball organitzat sempre que aquest for monitoritzat calibrant el pols de les masses sense caure en la desconexió i distanciament.¹¹⁶

A partir d'aquesta visió, el Partit va mantenir-se proper a les masses i va poder explicar els orígens del antisemitisme, mentre s'impulsava una nova iniciativa per acabar amb la improductivitat que alimentava a Polònia suposadament d'antisemitisme, a partir de la creació al 25 de juliol de 1946 d'una oficina per al *productivització* de la població jueva a Polònia.

Una iniciativa que, juntament amb la proposta del Secretariat del Comitè Central de crear un decret especial per combatre els actes antisemites i la posada en marxa de prestacions per a les víctimes jueves de la violència, van ser abandonades a mesura que augmentava la violència antisemita a Polònia.

Segons Lowe un dels fets més destacables de la matança és que “*la comunidad entera tomó parte en ella, no solo hombres, sino también mujeres; no solo la población civil sino también los policías, los milicianos y los soldados, los mismos que se suponía que tenían que mantener la ley y el orden. Se había recurrido al mito racista del libelo de sangre pero la Iglesia Católica no hizo nada para desmentir este mito o denunciar los pogromos.*”¹¹⁷ Un punt de vista que queda reforçat per la interpretació dels fets que fa Gross, sobre els quals apunta que “*an anti-Jewish riot quickly snowballed into an episode of mass violence unprecedented in postwar Poland as to the number of participants and victims*”.¹¹⁸

4.5 Auschwitz (1945-1989)

Entre 1940 i 1942 desenes de milers de polonesos, entre els quals hi havia majoritàriament presos polític i membres de la elit cultural, van ser enviats al camp de Auschwitz per treballar fins l'extenuació.¹¹⁹ A partir de 1942 i fins a 1944 la capacitat del camp va ser augmentada per la introducció de quatre sets crematoris i cambres de gas a Birkenau, fent possible d'aquesta manera que el camp de treball a més a més esdevingués un camp d'extermini sistemàtic, afirma Steinlauf.¹²⁰ La maquinària que va fer possible l'extermini va funcionar fins pocs mesos abans del gener de 1945, moment en que Auschwitz va ser alliberat, fet que va permetre la supervivència d'uns 7.000 reclusos.¹²¹

Abans d'acabar la Segona Guerra Mundial el govern provisional va declarar el camp lloc de commemoració, juntament amb els camps de Majdanek i Stutthof.¹²² A partir de l'alliberació i fins el 1947 el camp va ser reconvertit en un hospital i posteriorment va ser utilitzat com a centre de detenció per a presos polítics, alemanys i silesians.¹²³ Al 1947 el parlament polonès va crear el Consell per la Protecció dels Memorials de la Lluita i el

¹¹⁶ GROSS, 2006, p. 127.

¹¹⁷ LOWE, 2012, p. 246.

¹¹⁸ GROSS, 2006, p. 94.

¹¹⁹ STEINLAUF, 1997, p. 69.

¹²⁰ STEINLAUF, 1997, p. 69.

¹²¹ KRAJEWSKI, 2005, p. 32.

¹²² STEINLAUF, 1997, p. 48.

¹²³ KRAJEWSKI, 2005, p. 59.

Martiri¹²⁴ i el recinte de Auschwitz-Birkenau, administrat per antics presos, va ser convertit en museu degut a la necessitat de difondre els crims que havien tingut lloc en el camp. Inicialment la preservació i conservació de les evidències del crim no eren prioritàries i es va optar per enderrocar la majoria de barraques de fusta per tal de convertir-les en combustible.¹²⁵ A partir d'aquell moment, tal i com Krajewski apunta, es va fer visible que Auschwitz era un repte ja que des de llavors en endavant caldria representar el patiment i les experiències dels reclusos.

Més enllà de la descripció del camp i les conseqüències que aquest va comportar per a la població és interessant analitzar, tal com fa Krajewski, el valor simbòlic, la projecció i política de memòria creada entorn d'aquest.

Pel que fa al valor simbòlic, Krajewski destaca dos dels significats més importants i, descartant la tendència de busca de raons per tal que un dels significats s'imposi sobre l'altre, adverteix de la importància de la coexistència de tots dos. El simbolisme més estès recau en la interpretació de que el camp representa l'Holocaust i el "*age of crematoria*", però també és, per a molts polonesos, el símbol de la política exercida pel nazisme contra la nació polonesa.¹²⁶

En relació al primer valor simbòlic, Krajewski considera que hi ha motiu de sobres per considerar el camp el principal símbol de l'Holocaust i la Shoa. Per a ell, la magnitud del fenomen, la complexa organització del camp i la introducció de la ciència més innovadora en el funcionament de Auschwitz-Birkenau fan que aquest representi un procés d'extermini difícilment igualable a qualsevol altre. Raons a les quals, segons l'autor, cal sumar la doble faceta del camp com a centre de treball i extermini i la quantitat de supervivents, entre els quals destaquen reconeguts autors com Primo Levi¹²⁷ o Tadeusz Borowki,¹²⁸ que han permès deixar constància de l'experiència.

Per altre banda, malgrat reconèixer la primera interpretació, una gran part dels polonesos consideren Auschwitz-Birkenau un símbol del martiri polonès durant la ocupació alemanya.¹²⁹ Aquesta interpretació, malgrat haver transcendit de les fronteres de Polònia amb dificultats, està fortament arrelada en la societat gràcies a les polítiques de memòria que es van desenvolupar des de la obertura del camp fins avui.

La narrativa desenvolupada durant el període comunista va estar marcada per la visió, difosa pel Consell per la Protecció dels Memorials de la Lluita i el Martiri, de què Auschwitz era un lloc on "*Poles and citizens of other nationalities fought and died a martyr's death*".¹³⁰ Segons Steinaluf, aquesta narrativa va monopolitzar el simbolisme d'Auschwitz fins als anys 80, fent que el lloc esdevingués una zona de commemoració a la resistència i als màrtirs polonesos i als ciutadans d'altres nacionalitats. Un dels episodis que exemplifiquen aquest afany de transformar el discurs es fa visible a partir de la

¹²⁴ *Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa*, en català Consell per la Protecció dels Memorials de la Lluita i el Martiri.

¹²⁵ KRAJEWSKI, 2005, p.59.

¹²⁶ KRAJEWSKI, 2005, p. 32.

¹²⁷ Primo Levi (1919-1987) escriptor i membre de la resistència italiana. L'any 1943 va ser detingut per les milícies feixistes italianes i entregat a l'exercit alemany. Al 1944 va ser deportat i internat a un dels subcamps d'Auschwitz i finalment alliberat per l'Exèrcit Roig.

¹²⁸ Tadeusz Borowki (1922-1951) escriptor, periodista i membre de la resistència polonesa. Nascut a Zhytomyr, Ucraïna, i repatriat a Polònia per la Creu Roja quan tenia 10 anys. Al 1943 va ser internat a Auschwitz i posteriorment traslladat a Natzweiler-Struthof i Dachau, lloc del qual va ser alliberat al 1 de maig 1945 pels americans.

¹²⁹ KRAJEWSKI, 2005, p. 32.

¹³⁰ STEINLAUF, 1997, p. 69.

construcció al 1946 del Memorial Internacional per a les Víctimes del Feixisme, construït amb el consentiment del Comitè Internacional d'Auschwitz durant el govern de Gomułka, al costat del crematori principal de Birkenau.¹³¹ Steinlauf explica l'episodi:

“One week before its unveiling the element surmounting the monument was changed; a group of three abstract figures of varying sizes suggesting a family was replaced by a polished marble square with a triangle at its centre. This is, a shape suggesting Jewish victims (almost all the families murdered were Jewish) was replaced by one recalling the insignia worn by slave labourers, those who had not been immediately gassed and who indeed represented a cross-section of nationalities. At the base of the monument were nineteen plaques in as many languages (including Yiddish), bearing the inscription: “Four million people suffered and died here at the hands of the Nazi murderers between the years 1940-1945””.¹³²

Per altra banda, la qüestió del genocidi sobre el poble jueu va ser interpretada per les autoritats comunistes com el resultat de la passivitat vers el feixisme. Aquesta interpretació dels fets va permetre commemorar els actes de resistència, i tota commemoració es va centrar en l'Aixecament del Gueto de Varsòvia. Segons Steinlauf l'Aixecament del Gueto de Varsòvia va ser vist com *“not only as the supreme but as the only act of Jewish armed resistance. Other cases of resistance, in other ghettos, partisan groups, and concentration camps, were forgotten.”*¹³³.

Krajewski reflexiona sobre la diversitat d'episodis controvertits entorn Auschwitz que han tingut lloc a partir de la dècada dels 80, la majoria dels quals tenen el seu origen en les diverses interpretacions simbòliques de l'espai i la voluntat de modificar la narrativa històrica per afavorir una o altra interpretació. L'autor destaca sis episodis remarcables. El primer episodi va tenir lloc al 1984, any en què es va fer pública la voluntat d'ubicar un convent de monges catòliques en un edifici proper a la tanca que delimita el recinte d'Auschwitz. Inicialment la comunitat jueva, malgrat no ser en cap moment consultada, no va mostrar-se en desacord amb la iniciativa, però la situació va canviar en el moment en que el diari jueu *Folks Stimme* de Varsòvia va fer públic el projecte de construir una capella de Caputxins a prop del camp de Sobibór.¹³⁴ La coincidència entre els dos projectes va despertar sospites entre la comunitat jueva polonesa i internacional. Com a resultat el convent de les Carmelites va ser qualificat d'ofensiu tenint en compte el posicionament que havia tingut l'Església en relació a l'antisemitisme i l'Holocaust. La comunitat jueva va interpretar el convent com una eina oculta per a falsificar la simbologia del Holocaust i contribuir en la cristianització de la història. Per altra banda, els polonesos majoritàriament van veure la construcció del convent amb bons ulls i ho van associar a la voluntat commemorativa de les víctimes poloneses i no pas com un qüestionament de l'Holocaust. El debat cada vegada va resultar més problemàtic pel govern i finalment, el 22 de febrer de 1987, es va signar un acord entre els alts càrrecs de l'Església i la comunitat jueva polonesa a Ginebra on *“they recognised the exceptional nature of the Jewish tragedy (only Jews died only because they were Jews), and at same*

¹³¹ STEINLAUF, 1997, p. 70.

¹³² STEINLAUF, 1997, p. 70.

¹³³ STEINLAUF, 1997, p. 71.

¹³⁴ KRAJEWSKI, 2005, p. 37.

time emphasised the scale of Polish Suffering. It was decided that suitable commemoration would entail Building, in a course of two years, a Centre for Information, Education, Meeting and Prayer, to which the nuns will be relocated, and which would be situated near the camp."¹³⁵ El 22 de febrer de 1989 res havia canviat a Oświęcim, Auschwitz en alemany, i el descontentament va tornar a fer-se visible. Finalment el 30 de juny de 1993 va ser inaugurat aquest nou centre, sota el govern de Tadeusz Mazowiecki i gràcies a les ajudes proporcionades per les esglésies occidentals.¹³⁶ En l'acte de inauguració la mare superiora del convent, autora de diverses declaracions antisemites en els mitjans de comunicació del país, va entregar l'espai a l'Associació de Víctimes de la Guerra, creant una situació molt incòmoda per les autoritats, que ràpidament van portar el cas a judici degut a la impossibilitat d'entregar el centre a un nou arrendatari, i tensa pels ciutadans jueus que se sentien poc respectats.

Sobre el procés judicial Krajewski afirma que *"the case remained in court for years and, in 1999, the Associations invited Catholic extremists to reside there"*.¹³⁷

Una situació similar és la del cas de l'església de Brzezinka, segon cas exposat per l'autor. A l'any 1983 es va ubicar l'església en un dels edificis de les SS just a l'altre costat de la carretera adjacent a Birkenau. Inicialment no va produir-se cap desavinença entre els locals però poc després de la construcció de l'església es va instal·lar una gran creu visible des de diversos punt del camp.¹³⁸ Aquesta situació va generar queixes entre els membres de la comunitat jueva ja que consideraven que era un símbol que estava fora de lloc, mentre que la comunitat catòlica ho va justificar dient que es tractava d'un intent de reprendre la quotidianitat a la població de Oświęcim.

El tercer cas és el de les creus en el Camp de Cendres de Birkenau. Segons l'autor, al 1986 es van instal·lar, en mans d'un grup de joves de Varsòvia, un seguit de creus i estrelles de David a la zona on hi ha les cendres de centenars de víctimes no identificades.¹³⁹ El cas no va ser gaire popular fins que al 1996, en motiu del 50è aniversari del Pogrom de Kielce, Elie Wiesel¹⁴⁰ va aprofitar el seu discurs per reclamar la retirada d'ambdós símbols religiosos del camp. Després d'un llarg procés, el mes de desembre de 1997 tots els símbols religiosos van ser retirats del Camp de les Cendres: això va ser possible degut a la comprensió del govern, el clergat, els líders del Consell Internacional del Museu d'Auschwitz i l'acord entre diversos líders de les organitzacions jueves internacionals més poderoses.

La placa commemorativa dedicada a Edith Stein¹⁴¹ en el Camp de les Cendres també va causar un gran debat. Segons Krajewski *"These inscriptions, commemorating Edith Stein, are another private contribution to the iconography of the camp, permitted as another exception; they constitute the only remembrance of an specific individual in Birkenau."*¹⁴² Segons l'autor la situació és especialment complexa ja que és una

¹³⁵ KRAJEWSKI, 2005, p. 39.

¹³⁶ KRAJEWSKI, 2005, p. 39.

¹³⁷ KRAJEWSKI, 2005, p. 40.

¹³⁸ KRAJEWSKI, 2005, p. 40.

¹³⁹ KRAJEWSKI, 2005, p. 41.

¹⁴⁰ Elie Wiesel (1928-2016) escriptor, professor, activista jueu d'origen romanès i nacionalitat americana. Reclús als camps d'Auschwitz i Buchenwald quan tenia 15 anys i alliberat l'11 d'abril de 1945 pels aliats. Al 1986 va obtenir el Premi Nobel de la Pau.

¹⁴¹ Edith Stein (1891-1942) filòsof, pensadora i religiosa carmelita d'origen jueu, posteriorment nomenada màrtir i santa alemanya. Al 1942 va ser deportada i internada a Auschwitz, on va morir al cap de 7 dies.

¹⁴² KRAJEWSKI, 2005, p. 43.

personalitat controvertida i alhora per la excepció que representa davant d'una zona on hi ha restes de víctimes sense identificar.

El cinquè cas recau en la publicació al 1996 dels plans de construcció d'un gran complex comercial per una companyia alemanya-polonesa prop de la entrada del camp. Per a molts ciutadans la notícia suposava una vulneració de l'espai i del respecte vers les víctimes. Per altres, entre els quals s'hi va posicionar el propi museu d'Auschwitz, no era un inconvenient ja que el terreny on s'ubicaria ja era ple de botigues i serveis en edificis d'abans de la guerra, la nova construcció no desentonaria amb l'entorn i el complex oferiria serveis que ara no eren presents a la zona i absorbiria d'altres.¹⁴³ El projecte va ser aturat pel govern polonès i els terrenys entorn del camp van ser protegits amb una nova regulació sota la vigilància de les autoritats de Varsòvia. A més a més la consulta a diverses d'organitzacions jueves va permetre incloure el camp en una protecció especial del govern. Krajewski afirma que malgrat la cobertura legal les tensions entre les diverses parts encara no han acabat en part degut al nomenament del senyor Janusz Marszalek, copropietari del projecte, com a alcalde de la ciutat de Oświęcim el 2002.¹⁴⁴

La controvèrsia del convent de les Carmelites va ser reoberta el 26 de juliol de 1989 moment en el qual va ser ubicada al jardí una creu de 7 metres d'alçada, en el que és el sisè i darrer exemple de Krajewski. Sota aquella creu, llavors ubicada en un altre lloc, al 1978 Joan Pau II havia celebrat missa a Oswiecim i per tan per la comunitat catòlica tenia un valor especial. Malgrat això al 1993 finalment les monges del convent van ser reubicades però la creu no va ser desplaçada a un altre lloc, cosa que va generar un gran debat públic. Al 1998 les protestes entorn el immobilisme del govern van adquirir una gran importància i van fer possible imaginar el desplaçament de la creu. El govern, temorós de les reaccions dels defensors de la creu, va decidir mantenir-la al mateix lloc. El mes de març de 1998, 130 parlamentaris, afirma Krajewski, van signar una declaració en defensa de la Creu Papal, nom amb la qual es referien a la creu del convent de les Carmelites.

La situació va esdevenir encara més enrevesada en el moment en que el grup d'extremistes catòlics liderats per Kazimierz Świtoń¹⁴⁵ va començar a planificar la creació de noves creus per decorar la creu principal. Ràpidament les creus entorn la creu de 7 metres van proliferar, fins a ser un total de 300 creus.¹⁴⁶

La creu finalment va esdevenir un lloc d'unió pels nacionalistes polonesos més radicals, símbol de la necessitat que aquests veien de commemorar el martiri polonès. Les tensions entre el govern i aquest col·lectiu de nacionalistes es van començar a fer visibles a partir de les acusacions creuades que uns i altres es dedicaven.

Finalment, el mes de març de 1999, el govern va aprovar una nova llei que exigia la creació d'una zona de 100 metres de seguretat entorn del camp. Degut a aquesta nova llei i al fet que Świtoń habitava en una tenda de campanya dins del paràmetre establert com a nova zona de protecció, aquest va ser detingut i les noves creus van ser retirades. Actualment la creu principal, la dels 7 metres, segueix dempeus al mateix lloc mentre que

¹⁴³ KRAJEWSKI, 2005, p. 44.

¹⁴⁴ KRAJEWSKI, 2005, p. 45.

¹⁴⁵ Kazimierz Świtoń (1931-2014) activista anti-comunista, membre fundador *Wolne Związki Zawodowe Górnego Śląska*, en català Sindicat d'Alta Silesia, i diputat del Sjem de 1991 a 1993.

¹⁴⁶ KRAJEWSKI, 2005, p. 46.

les altres ja no hi son. Avui, segons l'òptica de Krajewski, la única solució visible sembla ser la creació d'una pantalla visual que impedeixi observar la creu des del camp.¹⁴⁷

4.6 El canvi de la dècada dels 50

No obstant l'eliminació pràcticament total de la comunitat ucraïnesa del territori polonès durant els anys 40, la problemàtica de les minories va seguir inquietant i afectant en l'esfera social i política, afirma Lehmann.¹⁴⁸ A causa d'aquesta problemàtica i juntament amb la liberalització que va tenir lloc després de la mort de Stalin i la reanimació del nacionalisme tant entre la població polonesa com aquella que formava part d'algun grup minoritari, el Partit va considerar essencial reexaminar la relació entre polonesos i no polonesos, i portar a terme un canvi en relació a les polítiques ètniques.¹⁴⁹

És a partir del 1954 on es fan visibles, segons Lehmann, diverses iniciatives que posen en manifest la intenció de recuperar la legitimitat que el Partit havia perdut com a resultat de l'Operació Vístula. L'any 1954 va ser aprovada per part del Presídium del Consell de Ministres una resolució que deia:

“National Groups in the Polish People's Republic enjoy constitutionally guaranteed, equal rights in all public, political, economic, and cultural domains... This existence of relics of bourgeois ideology and consciousness of a significant part of the population results in a situation where basic constitutional principle is often being violated, where [national minorities] are subject to various forms of discrimination, where the Party and Government program is being perverted, and finally, where factual situation of national minorities is not always a line with the constitutional grounded legal status of a latter.”¹⁵⁰

Aquest fragment permet observar, segons Lehmann, la voluntat d'autocrítica per part del Partit sobre la discriminació i violència aplicada contra les minories en la dècada anterior i el fracàs de l'establiment del "*proletarian internationalism*".¹⁵¹ Aquesta voluntat de reajustament es va traduir en la necessitat de reformular els ideals marxistes-leninistes i la seva posada en pràctica, i es va fer visible a partir de l'impuls, per part del Comitè Central del Partit Comunista Polonès, per establir relacions polítiques amb la comunitat ucraïnesa i la formació de la Comissió d'Asser Nacionals l'any 1956.¹⁵²

Aquests van ser uns canvis que permeten intuir el pas cap a una *política d'acció afirmativa* on es treballa per la incorporació i socialització d'aquestes comunitats.¹⁵³

Sławomir Łodzinski destaca com a partir de 1955 es va produir un canvi que va permetre la progressiva manifestació dels elements distintius culturals i ètnics de les comunitats minoritàries de Polònia en l'esfera pública. Segons l'autor prèviament a la segona meitat dels anys 50, les particularitats culturals i ètniques quedaven relegades a l'esfera privada,

¹⁴⁷ KRAJEWSKI, 2005, p. 47.

¹⁴⁸ LEHMANN, 2010, p. 295.

¹⁴⁹ LEHMANN, 2010, p. 295.

¹⁵⁰ LEHMANN, 2010, p. 296.

¹⁵¹ LEHMANN, 2010, p. 296.

¹⁵² *Komisja KC PZPR do Spraw Narodowosciowych*, en anglés *Commission of Nationality Affairs*. LEHMANN, 2010, p.297.

¹⁵³ LEHMANN, 2010. P. 297.

fet que havia generat fenomen de “*hidden ethnic Pluralism*”.¹⁵⁴ Per a les comunitats minoritàries era complicat mantenir la cultura en l'àmbit privat ja que les institucions religioses no catòliques eren escasses, la possibilitat de ser educat en una llengua que no fos el polonès era pràcticament nul·la i la celebració de activitats culturals era poc freqüent. A més a més el record de les males experiències del passat d'aquestes comunitats van portar al “*syndrome of Intimidation*” resolt per les comunitats a partir d'un tancament d'aquetes en si mateixes, com és el cas de la comunitat ucraïnesa o jueva, o bé l'ocultació, com és el cas alemany.¹⁵⁵

Fins llavors “*The members of minority ethnic groups were functioning in two independent socio-cultural circles- the “public-Polish” and the “private-ethnic minority”. They simultaneously act as ordinary citizens and workers in Polish society, and in private as well as in community life they followed their own “ethnic” values and behaviour*”.¹⁵⁶ Una qüestió que pel bé comú, afirma Lodzinski, l'Estat es planejava tractar a partir de 1955. La política d'intolerància absoluta vers les migracions aplicada en l'era estalinista també va ser revisada en aquest període, canviant completament el destí de milers de jueus que encara es trobaven a Polònia. El primer moviment el va fer l'URSS, facilitant la migració de poc més d'unes dotzenes de jueus cap a Israel el 1954. Aquest gest, ràpidament imitat per Hongria, Bulgària i posteriorment Polònia, va permetre una millora de les relacions amb Israel.

Israel, juntament amb la República Federal Alemanya, que també va rebre alguns alemanys fins llavors residents a Polònia, va promoure els incentius econòmics cap als països repartriadors invocant causes humanitàries, basades principalment en el retrobament de famílies dividides a causa de la Segona Guerra Mundial.¹⁵⁷

Així doncs a poc a poc Polònia va començar a retirar els obstacles que impediien la migració de jueus cap a Israel, fent possible, a partir de 1955, la migració de persones grans, solters, discapacitats, membres sense família a Polònia o membres amb família a Israel. L'obertura total en relació a les migracions es va produir el 1956, segons Stola, fet que va comportar un gran flux conegut amb el nom de “*Aliya Gomulka*”, malgrat que Gomulka poca relació va tenir amb el procés, ja que va accedir al càrrec de Primer Secretari del Partit Comunista temps després.¹⁵⁸

Contràriament a l'onada migratòria anterior, entre 1949 i 1955, en aquesta ocasió els comunistes jueus no van impulsar una contra-campanya per a dissuadir els seus compatriotes, molt possiblement a causa de l'estat de xoc en el qual es trobaven després d'esbrinar els crims que havien tingut lloc durant el període de Stalin i els canvis polítics més recents.

Stola s'atreveix a afirmar que al 1956 van obtenir els documents 9.000 persones i milers més van esperar per la seva confirmació. Al 1957, 30.000 persones més van aconseguir emigrar i molt poques van ser les que van retirar la documentació, l'any 1958, a causa de la congelació d'emissió de documentació per part del govern polonès: van emigrar 4.200 persones i a 1959 pràcticament les sol·licituds van ser nul·les.¹⁵⁹

¹⁵⁴ LODZINSKI, 2012, p. 72.

¹⁵⁵ LODZINSKI, 2012, p. 72.

¹⁵⁶ LODZINSKI, 2012, p. 74.

¹⁵⁷ STOLA, 2017, p. 175.

¹⁵⁸ STOLA, 2017, p. 176.

¹⁵⁹ STOLA, 2017, p. 176.

Stola associa la disminució de les sol·licituds a dos factors; les pressions rebudes per part del Kremlin davant les sospites de què Polònia s'estava convertint en un país de trànsit que permetia la fugida de jueus a altres llocs del món i el fet de que el 1959 pràcticament tothom qui tenia intensió de marxar ja ho havia fet.¹⁶⁰

4.7 Els fets de Març 1968

A mitjans de la dècada dels 60 es va produir una progressiva confrontació entre la memòria històrica dels anys de la guerra i la dels assassinats de la població jueva, afirma Steinlauf.¹⁶¹ Aquesta confrontació, segons l'autor, va assolir la seva màxima expressió en el període que transcorre entre 1968 i 1970, durant la Campanya Antisionista de 1968, també designada per la historiografia polonesa com a fets de Març de 1968.

Segons Steinlauf tot va començar a partir l'aixafament violent, per part del govern, del míting que estava tenint lloc a la Universitat de Varsòvia en protesta per a la prohibició de la representació de *Dziady* del poeta Adam Mickiewicz. Aquest episodi va donar el tret de sortida a un conflicte entre els estudiants i la *intelligentsia* polonesa, que reclamaven reformes polítiques i les faccions més radicals del Govern, representades a partir dels Partisans liderats pel General Mieczysław Moczar.¹⁶²

La situació de tensió va coincidir amb l'esclat d'una campanya de caràcter antisionista que tenia els seus orígens en el discurs que va pronunciar Gomulka després de la Guerra dels Sis Dies al mes de juny de 1967 i que va permetre vincular el malestar social existent a Polònia amb una possible conspiració jueva i alemanya de venjança contra el poble polonès.¹⁶³

Durant les tres setmanes següents la policia polonesa va procedir a detenir centenars de persones, nombrosos estudiants van ser expulsats de les universitats del país, altres joves van ser reclutats per l'exèrcit i la policia secreta va elaborar llistats de possibles vinculats amb les protestes estudiantils.¹⁶⁴ Aprofitant la situació caòtica que estava tenint lloc, l'Estat va posar en marxa una campanya d'intimidació vers la *intelligentsia* polonesa i van produir-se diverses disputes internes en la cúpula del partit, aquest darrer element a les esquenes de la població, afirma Stola.¹⁶⁵

Finalment l'11 de març de 1968, tres dies després de les protestes com a resposta als fets de la Universitat de Varsòvia, els mitjans de premsa controlats pel govern van donar publicitat a una "*Zionist conspiracy behind the riots and singled out so-called Zionists as public enemy number one*".¹⁶⁶ Una acusació que va ser complementada amb la creació de propaganda per part de l'Estat, la mobilització massiva de la població contra els enemics de la Polònia socialista, la expulsió de molts dels jueus del Partit i altres llocs de poder, l'augment de les restriccions vers les organitzacions jueves i la discriminació i

¹⁶⁰ STOLA, 2017, p. 177.

¹⁶¹ STEINLAUF, 1999, p. 75.

¹⁶² Mieczysław Moczar (1913-1986) general comunista polonès d'origen ucraïnès, líder dels Partisans i vinculat amb NKVD i a la reconstrucció del aparell de seguretat després de la Segona Guerra Mundial a Polònia. La seva rellevància en l'esfera política va augmentar considerablement a partir de 1956 degut a la seva estreta relació amb la oficina de Varsòvia del Comitè Internacional d'Auschwitz, L'Alta Institució d'Investigació dels Crims Nazis a Polònia i líder de l'associació de veterans ZBoWiD. Moczar va esdevenir el símbol de la lluita anti-nazi durant el període comunista. STEINLAUF, 1999, p. 78.

¹⁶³ STEINLAUF, 1999, p. 76

¹⁶⁴ STOLA, 2017, p. 179.

¹⁶⁵ STOLA, 2017, p. 179.

¹⁶⁶ STOLA, 2017, p. 179.

assetjament de diversos individus per ser jueus.¹⁶⁷ Krajewski afirma que tots els jueus, fins i tot aquells que estaven completament *polonitzats*, juntament amb totes aquelles persones sospitoses de tenir orígens jueus durant la campanya van ser víctimes d'aquesta campanya amb la voluntat de que emigressin.¹⁶⁸

L'acusació i els actes potenciat pel Partit van estar coordinats amb les declaracions que va fer Gomulka al cap d'unes setmanes en les quals feia pública la retirada d'obstacles per a la migració d'aquelles persones que consideressin Israel la terra natal. Fets que reafirmen la visió que ofereix Krajewski sobre la organització de la campanya per part de les altes esferes del Partit, com a conseqüència de les disputes internes que hi havia en el poder, en cap cas com un episodi nascut de les classes populars.¹⁶⁹

Les declaracions de Gomulka van esdevenir una realitat en el moment en que la Agència de Passaports va retirar tots els impediments per sol·licitar la migració. Respecte aquesta qüestió Stola afirma que *"Pursuant to a 1950s procedure, applicants had to submit requests for a change in citizenship, namely to renounce their Polish citizenship prior to departure. In the end, they did not even leave the country on a Polish passport, but with an identity document-essentially a one-way ticket-that was issued to stateless people"*.¹⁷⁰ Com es d'esperar la retirada de requisits per la emigració, juntament amb l'augment de les hostilitats cap a la comunitat jueva, va comportar la multiplicació de les sol·licituds. Segons Stola entre 1968 i 1970 aproximadament 13.000 persones van abandonar Polònia al·legant que Israel seria la seva destinació, d'aquests només un 25% van arribar a Israel.¹⁷¹ Lehman apunta la migració d'entre 15.000 i 20.000 jueus polonesos i Steinlauf parla d'entorn a 20.000 jueus.¹⁷² Malgrat les diferències de xifres, tots ells afirmen que la resta d'emigrants que no van viatjar fins a Israel van desplaçar-se cap a l'oest d'Europa, els Estats Units i els països escandinaus.

4.8 La política sobre minories ètniques (1970-1989)

Els fets de Març de 1968 van marcar considerablement la relació entre l'Estat i les minories existents a Polònia. Prèviament, entre 1956 i 1969, les polítiques establides per l'Estat en relació als col·lectius minoritaris van estar marcades per una situació de dualitat. Per una banda es va produir una aparent relaxació en el posicionament de l'Estat, visible a partir de l'increment dels permisos per a la creació d'associacions per part de les comunitats minoritàries i l'augment de la tolerància vers l'endinsament d'alguns d'aquests líders en la política local i nacional. Per l'altre, el malestar i el sentiment d'inseguretat va seguir present en el desenvolupament d'aquests col·lectius, situació que va portar al degoteig de migracions per part de la comunitat alemanya fins a 1968 i en l'augment de les queixes per part d'algunes comunitats.¹⁷³ Lodzienski presenta el cas de la comunitat ucraïnesa i afirma que els seus membres van reivindicar que *"the authorities has done little to address the issue of restitution or property compensation after their displacement in 1947. The issue related to the Ukrainians' attempts to return to their old places of residence were particularly sensitive. The return was strongly opposed, usually*

¹⁶⁷ STOLA, 2017, p. 179.

¹⁶⁸ KRAJEWSKI, 2005, p. 88.

¹⁶⁹ KRAJEWSKI, 2005. P. 88.

¹⁷⁰ STOLA, 2017, p. 180.

¹⁷¹ STOLA, 2017, p. 180.

¹⁷² LEHMANN, 2010, p.292. STEINLAUF,1999, p. 76.

¹⁷³ LODZINSKI,2012, p. 68.

with good results, by the local authorities".¹⁷⁴ Pel que fa a la comunitat jueva, Lodzinski, apunta que els seus membres "...pointed to the passivity of the authorities towards manifestations of anti-Semitism".¹⁷⁵

La situació va començar a empitjorar a mitjans de la dècada dels 60 i va esdevenir crítica a l'any 1968. A partir del 1968 "*the idea of a nationally homogeneous Polish State began to be advocated, and accompanied by a far-reaching discriminatory policy towards some minority groups*".¹⁷⁶

Sobre els fets de Març de 1968 Steinlauf remarca que aquests van erosionar fortament el govern i van debilitar-lo de tal manera que Gomulka no va poder superar la sacsejada que van suposar les protestes de 1970 a les drassanes del Bàltic. Finalment l'ensorrament de Gomulka va donar pas a l'arribada al poder de Gierek i amb aquest l'establiment un nou període de tranquil·litat.¹⁷⁷ Durant el període va tenir lloc l'apropament de certs posicionaments ideològics que prèviament eren inconcebibles amb la voluntat de trencar amb el sistema i formular una alternativa social i cultural: aquest va ser el cas de l'Església Catòlica i la *intelligentsia* secular que van unir-se en un "*matrimoni de conveniència*" per fer front a un sistema comunista en descomposició.¹⁷⁸ Paral·lelament van tenir lloc celebracions rellevants en l'àmbit cultural com és el cas de la primera Setmana Anual de la Cultura Jueva, organitzada pel Club d'Intel·lectuals Catòlics de Varsòvia,¹⁷⁹ o les sessions grupals en mans del psicòleg Carl Rogers, que van esdevenir una inspiració pels futurs tallers d'introspecció i cerca de la identitat impulsats per la Jewish Flaying University.¹⁸⁰ Esdeveniments com aquests van fer visible el sorgiment d'una nova generació de jueus i simpatitzants no-jueus disposada a conèixer la cultura hebrea però sense lligams amb la comunitat jueva polonesa. Segons Steinlauf, la falta de vincle entre aquests nous membres i l'antiga comunitat jueva polonesa va permetre als primers investigar sobre la identitat jueva i reinventar la comunitat d'una forma molt propera a les arrels poloneses.¹⁸¹

En arribar el mes de juny de 1978 Polònia va ser revolucionada degut a la visita de Karol Wojtyla: aquest durant la seva estada va professar discursos esperançadors a la classe obrera i va visitar Auschwitz, on va fer una missa i va demanar la creació d'una nova relació entre l'Església i l'Holocaust. Segons Steinlauf, la visita de Joan Pau II a Polònia va transformar les relacions humanes.¹⁸²

A partir dels anys 80, va tenir lloc un procés de recuperació social a Polònia, ja no només a escala dels grups minoritaris sinó també entre la població polonesa. Un procés de ressorgiment que es va fer visible amb la creació de Solidarność, un sindicat obrer que va aconseguir unir 10 milions de membres fins que la Llei Marcial va il·legalitzar la seva activitat. Durant els 16 mesos que Solidarność va ser legal els obrers, l'Església i la *intelligentsia* vinculada al moviment van treballar per tal de restaurar la veritat. Per fer-

¹⁷⁴ LODZINSKI, 2012, p. 68.

¹⁷⁵ LODZINSKI, 2012, p. 68.

¹⁷⁶ LODZINSKI, 2012, p. 69.

¹⁷⁷ STEINLAUF, 1999, p. 90.

¹⁷⁸ STEINLAUF, 1999, p. 90.

¹⁷⁹ *Klub Inteligencji Katolickiej*, en català Club d'Intel·lectuals Catòlics o KIK, va ser fundat a partir del octubre de 1956 amb la voluntat de instaurar els valors liberals i catòlics a la societat polonesa. Les primeres seus van ser Cracòvia, Varsòvia, Wrocław i Poznan.

¹⁸⁰ STEINLAUF, 1999, p. 94.

¹⁸¹ STEINLAUF, 1999, p. 94.

¹⁸² STEINLAUF, 1999, p. 95.

ho van articular diversitat d'activitats vinculades amb el passat de Polònia. Segons Steinlauf, Solidarność va permetre augmentar l'activitat commemorativa en diversitat de formes i contextos, principalment relacionada amb el passat dels obrers polonesos però ràpidament extensible a altres sectors de la societat, alhora va incloure en el calendari diversitat de dates commemoratives basades en el martiri o la victòria del poble i va arrossegar la "qüestió jueva" cap a l'àmbit públic.¹⁸³ Sobre aquest període Lodzinski remarca una certa liberalització entorn la comunitat jueva resident a Polònia i la represa de les relacions entre Polònia i Israel que fins llavors estaven fortament malmeses.¹⁸⁴ Alhora l'autor afirma com la comunitat gitana també va experimentar una millora en les condicions de vida, degut a l'abandonament per part de l'Estat de la política de "settlement and productivization" sobre ella i l'acceptació de les seves peculiaritats i distincions.¹⁸⁵ Malgrat això la comunitat alemanya va seguir sense ser reconeguda per l'Estat com a tal, i en la mateixa situació es van trobar les organitzacions estudiantils formades per a membres de grups minoritaris.¹⁸⁶

A partir de 1985 el context internacional, la voluntat democratitzadora de Polònia i el renaixement de la comunitat polonesa de Lituània, Bielorússia i Ucraïna van ser claus a l'hora d'enfocar les relacions entre l'Estat i les minories existents a Polònia, apunta Lodzinski.¹⁸⁷ Aquests factors van afectar positivament sobre els grups minoritaris i van permetre un augment generalitzat de la llibertat d'expressió, visible a partir d'un augment de les pràctiques religioses no catòliques en llengua no polonesa i l'empoderament dels grups com a eina de pressió, entre d'altres. Sobre aquesta última qüestió Lodzinski apunta com "Minority ethnic communities have gradually become pressure groups, and their activities have begun to focus on implementing their recognition and their right to their own culture, education and establishment of social and political organisations".¹⁸⁸

Amb la fi de sistema comunista les minories ètniques van entrar en un període de transició democràtica amb una situació de certa discriminació tant política com cultural. Sobre aquesta qüestió l'autor afirma:

*"They were revived from being the sleeping community. They saw a reconstruction of their ethnic life in the framework of open public life in Poland, and of their external relationships with their "foreign fatherland". The change of their public image and the removal of negative stereotypes were also meaningful, while under the old system they had developed a survival strategy, in the situation of general democratization they had to make an effort to develop new ways of conducting activities."*¹⁸⁹

4.9 El reconeixement de les minories (1989-2005)

La caiguda del Mur de Berlín, la fi del comunisme i de la URSS, la unificació d'Alemanya i la desaparició de Txecoslovàquia, entre d'altres, van suposar un canvi total per els països

¹⁸³ STEINLAUF, 1999, p. 97.

¹⁸⁴ LODZINSKI, 2012, p. 69.

¹⁸⁵ LODZINSKI, 2012, p. 69.

¹⁸⁶ LODZINSKI, 2012, p. 69.

¹⁸⁷ LODZINSKI, 2012, p. 78.

¹⁸⁸ LODZINSKI, 2012, p. 79.

¹⁸⁹ LODZINSKI, 2012, p. 79.

d'Europa central i de l'est que havien viscut des de 1945 sota el poder de Moscou. El canvi no només va de tipus polític sinó també territorial i social.

El cas de Polònia, no va ser l'excepció, i a partir de 1989 va començar un llarg procés de democratització. Aquest procés va suposar la liberalització de l'economia i la introducció en la economia de mercat capitalista.¹⁹⁰ Canvis que juntament amb la introducció d'unes noves normes econòmiques van significar un augment considerable de la desocupació, fet que va suposar l'enduriment de les condicions de vida de certs sectors de la societat polonesa i el refugi dels més afectats en el catolicisme i el nacionalisme, destaca Katerzyna Celinska.¹⁹¹ Les relacions de Polònia amb la resta de països veïns també van canviar degut a l'aparició de nous estats nació i a la caiguda d'un règim que fins llavors havia homogeneïtzat el centre i est d'Europa. L'establiment de noves relacions van permetre la superació d'antigues problemàtiques però també el ressorgiment d'altres que eren oblidades, destaquen Barwinski i Lesniewska.¹⁹²

Tots aquests canvis socials, legals i organitzatius van afectar directament a la situació de les minories nacionals i ètniques. Per una banda, les autoritats poloneses eren conscients de la radicalització contra les minories i el sorgiment d'antigues tensions que podia tenir lloc com a resultat del canvi generalitzat que Polònia travessava i "*resolving the legal situation of national minorities and ethnic groups became one of the state's priorities*".¹⁹³ Per l'altra, el govern va fer possible el sorgiment de noves formacions i organitzacions que agrupaven i representaven aquestes minories degut a una liberalització de les polítiques vers aquetes. En relació a la qüestió de les organitzacions ètniques i nacionals Barwinski i Lesniewska subratllen que la política marcada per l'Estat des de 1956 fins els 90 havia estat marcada per la permissivitat d'una lleugera activitat cultural i social i el control, per part del Ministeri d'Afers Interiors i el Partit Obrer Polonès, de les seves activitats.¹⁹⁴ Segons els autors les primeres organitzacions que van sorgir a 1956 "*had little in common with the genuine revival of national minorities and taking care of their welfare but they became a method of control and a means of reinforcing the position of communist power among non-Polish communities*" però la situació va canviar a partir de 1989 i gràcies a la fi de la supervisió política moltes d'aquestes organitzacions van poder redefinir els seus objectius i seguir treballant.¹⁹⁵ Paral·lelament a la reestructuració dels organitzacions ja existents, se'n van crear de noves, trencant d'aquesta manera amb el monopoli que havia existit fins llavors en la representació de les minories.

Barwinski i Lesniewska destaquen que abans de 1989 hi havia un total de 10 organitzacions creades per membres de comunitats minoritàries a Polònia, a causa dels canvis esmentats anteriorment a principis de 1989 es van crear 6 organitzacions més, arribant a un total de 16. El creixement a partir de 1990 va ser molt important fins al punt que entre 1990 i 1992 es van crear una mitjana d'entre 23 i 24 organitzacions noves anualment. L'augment de creació i registre d'organitzacions a Polònia va seguir creixent fins als 135 organismes de l'any 1995. Els autors destaquen com a partir de 1997 es va

¹⁹⁰ CELINSKA, K. "Attitudes Towards Minorities in Post-communist and Democratic Poland". *Studies in Ethnicity and Nationalism*. 13,3,2015, p.479.

¹⁹¹ CELINSKA, 2015, p. 479.

¹⁹² BARWINSKI, Marek. LESNIEWSKA, Katarzyna. "The comparison of the contemporary situation of national minorities in Poland and Lithuania". *Geografijos Mestraitis* 46, 2013. p. 47.

¹⁹³ CELINSKA, K. 2015, p. 479.

¹⁹⁴ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 47.

¹⁹⁵ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 47.

produir un alentiment del creixement que va ser recuperat entre 2004 i 2007. Dins d'aquest període de recuperació Barwinski i Lesniewska destaquen la creació d'una xifra destacable d'organitzacions gitanes. L'any 2011 a Polònia hi havia registrades un total de 160 organitzacions creades per col·lectius minoritaris nacionals o ètnics. D'aquestes 160 organitzacions la majoria representaven minories tradicionals, és a dir amb recorregut històric dins el país.¹⁹⁶

Aquest procés no hauria estat possible sense un canvi en les polítiques emprades per l'estat en relació a les minories amb representació a Polònia. El 1989 va ser creada la Comissió per Minories Nacional i Ètniques, amb la voluntat de regular la nova situació amb que es trobaven aquestes. A partir de llavors els temes relacionats amb les minories nacionals i ètniques ja no estarien supervisats pel Ministeri d'Afers Interns sinó pel Ministeri de Cultura i Arts; aquest canvi segons Barwinski i Lesniewska, va ser fet per tal d'eliminar la percepció de control que havia existit fins llavors. Sota la supervisió del Ministeri de Cultura i Arts es va formar la Unió de Minories Nacionals i, posteriorment, va ser transformada en l'Oficina de la Cultura de les Minories Nacionals.

L'any 2005 es va crear una comissió de govern on hi va haver espai per a la representació de les minories nacionals i ètniques, incloent-hi representants dels col·lectius minoritaris i l'administració. Barwinski i Lesniewska sobre l'eficàcia afirmen "*Unfortunately, consistent policy towards minorities has not been shaped yet and the work of various commissions and offices often is not coordinated enough.*"¹⁹⁷

Tot i això els autors afirmen que els drets de les minories estan garantits a través de la Constitució de 1997, la firma de l'Acte de Llibertat de Consciència i Religió (1989), la Llei d'Associació (1989), Llei d'Assemblea (1990), l'Acte d'Educació (1990), la Llei dels Partits Polítics (1997) i la Llei Electoral del Sejm i el Senat (2001). També destaquen la importància dels tractats bilaterals elaborats des de la dècada dels 90 entre Polònia i diversos països veïns i les mesures adoptades a partir de l'acceptació de Polònia al Consell d'Europa, com són la ratificació del Sejm de la Convenció per a la Protecció dels Drets Humans i Llibertats Fonamentals (1993), la ratificació de la Convenció per a la protecció de les Minories Nacionals (2000), l'acceptació de l'Acta Constitutiva Europea per les Llengües Nacional i Minoritàries (2009). Per últim destaquen el gran pes que té l'aprovació del 6 de gener de 2005 de l'Acta de les Minories Nacionals i Ètniques sobre les Llengües Regionals.

En aquesta darrera acta el govern polonès facilita una definició acadèmica dels termes minoria nacional i ètnica i afegeix dos matisos, discutibles i controvertits, que permeten el benefici de 14 comunitats minoritàries des de la perspectiva legal.¹⁹⁸ Aquests dos matisos diuen que "*identifying itself with a nation organised in its own state' as a basic and that only element distinguishing national and ethnic minorities and "its ancestors have been living on the present territory of the Republic of Poland for at least 100 years"*".¹⁹⁹ L'Acta de les Minories Nacionals i Ètniques sobre les Llengües Regionals reconeix 9 minories nacionals (Bielorussos, Txecs, Lituans, Alemanys, Armenis, Russos, Eslovacs, Ucraïnesos i Jueus), 4 minories ètniques (Karaim, Lemko, Gitanos i Tàrtars) i 1 llengua regional (Kashubian). L'acta permet el manteniment de la identitat cultural i

¹⁹⁶ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 48.

¹⁹⁷ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 52.

¹⁹⁸ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 59.

¹⁹⁹ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 53.

lingüística dels grups reconeguts i prohibeix la discriminació i l'assimilació.²⁰⁰ També no es pot menys tenir el fet que “ *...the regulations in the act in question do not apply to all nationalities living in Poland at present. This is basically so because one of the assumptions underlying the act was to regulate all the issues connected with the functioning of so called “traditional minorities”, minorities that have been connected with the Polish State for centuries, as opposed to “new immigration minorities”.*”²⁰¹

El reconeixement de tots aquests drets també va permetre des de finals dels 80 i inicis dels 90 la intensificació de l'activitat política de les minories, amb especial pes de les elits intel·lectuals, afirmen Barwinski i Lesniewska.²⁰² Exceptuant el cas de la minoria alemanya que té representació en el Sejm des de 1991, “*the representatives of national minorities are much successful in municipal elections, especially in Opole, Podlasie, Suwalszczyzna, Podkarpacie regions*”²⁰³. Sobre les tendències polítiques dels col·lectius minoritaris els autors afirmen que hi ha una tendència a les polítiques d'esquerra, aquest consideren que molt possiblement degut a diverses raons socials, històriques i culturals però en especial a la voluntat d'allunyar-se d'aquells partits de dretes o catòlics que defensen un discurs nacional on les minories nacionals o la diversitat religiosa no tenen cabuda.

²⁰⁰ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 53.

²⁰¹ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 55.

²⁰² BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p.5 6.

²⁰³ BARWINSKI, LESNIEWSKA, 2013, p. 57.

5. Conclusions

En estudiar el període transcorregut a Polònia des de la fi de la Segona Guerra Mundial fins a la consolidació de la democràcia es fa visible que han tingut lloc un conjunt de canvis en l'esfera política, econòmica i, sobretot, social. Durant aquest interval de temps l'actitud de l'Estat i la població polonesa vers els col·lectius minoritaris ha anat canviant, sempre en relació al context que travessava el país tant en l'àmbit nacional com internacional.

Aquesta és la idea principal que comparteixen tots els autors emprats per a realitzar aquest estat de la qüestió. A causa de la falta d'obres generals que estudiessin les polítiques elaborades per l'Estat en relació a les minories ètniques en el període esmentat des d'una visió àmplia, s'ha requerit l'ús d'un mosaic d'obres de caràcter específic on els autors aborden la relació entre les comunitats minoritàries i l'Estat polonès des d'òptiques més concretes. Com a resultat de la contraposició i comparació dels treballs escollits, finalment ha estat possible entrelligar els diversos punts de vista per obtenir una imatge general de la qüestió.

En aquest procés de comparació de les obres s'ha evidenciat que hi ha una major coincidència en el relat dels fets en els episodis més antics que no pas en aquells que s'acosten cronològicament a l'actualitat. A causa de l'estreta vinculació del tema estudiat amb qüestions com l'antisemitisme, la tolerància, els valors democràtics i humans i la política, a mesura que el relat s'apropa al present s'evidencien divergències en el posicionament d'alguns dels autors i es fa visible el debat existent entorn algunes de les qüestions.

Un dels principals elements que permeten deduir el posicionament dels autors és el vocabulari emprat per a descriure els fets. Mentre hi ha autors que fan ús d'uns termes concisos però contundents com Keith Lowe o Jan T. Gross, d'altres, generalment polonesos, utilitzen els mots per a modular les situacions plasmades i opten per suavitzar la intensitat dels fets, com és el cas de Dariusz Stola o Norman Davies. Les xifres, malgrat ser sempre tema de debat, també són un indicador de les tendències interpretatives dels autors.

Malgrat que hi ha excepcions, l'enfocament historiogràfic atorgat al tema ha permès superar la visió clàssica de "bons-dolents" o de "víctimes-perpetradors" en el relat i, gràcies a la contextualització, els autors han pogut plasmar els matisos que van envoltar cada una de les situacions i comunitats.

És impossible negar els buits historiogràfics que s'han evidenciat a l'hora d'entrelligar els treballs realitzats pels autors. Encara avui, per aquells que no llegim en ucraïnès o polonès, segueix sent complicat estudiar el tema i en especial les reaccions de la societat davant tots aquests canvis. Aquesta dificultat és especialment visible en el cas de la comunitat ucraïnesa, on és molt difícil obtenir estudis sobre l'adaptació d'aquesta o no després del reassentament, el paper d'aquesta en procés de caiguda del comunisme o en la Polònia democràtica, entre d'altres. Contràriament, la quantitat d'estudis i fonts sobre la comunitat jueva és difícilment abastable.

Tenint en compte totes aquestes qüestions, com a resultat d'aquest esforç per entrelligar els diversos estudis, és possible diferenciar l'existència de tres etapes dins el període que transcorre de 1945 i l'actualitat.

A la primera d'elles, corresponent als anys posteriors a la Segona Guerra Mundial fins a 1950, tenen lloc la continuïtat de certes actituds acceptades durant la guerra (però no originàries d'aquest període) que, juntament amb la inexistència d'un Estat fort capaç de

controlar el territori i fer respectar la llei i la situació d'escassetat i gana, van afavorir una situació de caos dins la qual van tenir lloc els incidents més violents vers les comunitats minoritàries en període de pau.

Durant aquesta primera etapa les minories van ser vistes, per una part significativa de la població polonesa i l'Estat, com quelcom diferent i per tant una possible amenaça pel benestar del poble polonès.

Paral·lelament a la continuïtat dels recels i poros, Stalin va aconseguir extirpar els conflictes que li dificultaven la creació d'un govern estable sota la seva influència i, amb la complicitat de la comunitat internacional, va posar en pràctica el seu afany homogeneïtzador de la societat. Com a fruit d'aquest *modus operandi* tindrà lloc la intervenció d'UPA i el reassentament de la comunitat ucraïnesa, per exemple.

La condemna dels crims nazis i de l'Holocaust que tindrà lloc en acabar la Segona Guerra Mundial en l'àmbit internacional serà utilitzat pel govern polonès per rebre ajuts econòmics de diversos tipus i alhora per ocultar les migracions facilitades per l'Estat sota un discurs de solidaritat polonesa vers les famílies jueves separades. Una actitud que, malgrat a ulls internacionals fos jutjada inofensiva, es va traduir a nivell intern en la escassa condemna dels actes i actituds antisemites i en un augment de la violència, com és visible en el cas del pogrom de Kielce.

La condemna de l'Holocaust també servirà com a motor per posar en marxa una intensa campanya commemorativa útil per a desvincular el poble polonès del genocidi i crear un sentiment identitari basat en el patiment i el martiri del poble. Idea utilitzada com a aglutinador durant tot el període comunista i vigent fins avui.

Des de 1950 fins 1989 tindrà lloc la segona etapa, que correspon al període de consolidació del règim comunista polonès fins a la seva caiguda. En aquest marc, a partir de 1953 es produirà un distanciament del país amb Moscou i incrementarà el sentiment nacionalista polonès. Aquest darrer fet, juntament amb la necessitat del govern de netejar la imatge provocada per l'Operació Vístula, portarà a l'Estat a replantejar les relacions amb les comunitats minoritàries: com a resultat d'aquesta voluntat, es potenciarà la idea d'incorporació i socialització de les comunitats.

A partir de 1955 tindrà lloc una situació de relaxació i obertura que permetrà a les comunitats expressar les seves particularitats en l'àmbit públic. Sota aquesta aparença d'obertura, l'estat reobrirà les fronteres per a la població jueva i facilitarà la migració dels jueus polonesos cap a Israel.

Als anys 60 esclataran diversos episodis que evidencien les primeres esclatxes dins el règim. Un d'aquests episodis, liderat per estudiants, permetrà posar en marxa la campanya antisionista de 1968 i causarà, degut a la retirada d'impediments per a la migració des de 1955 i a les hostilitats creixents fruit de la campanya, la migració massiva de la comunitat jueva.

Amb l'associació interessada de l'Església i la *intelligentsia* per combatre el sistema comunista a la dècada dels 70, es potenciaran totes aquelles activitats que l'Estat havia silenciat. L'apropament cap al passat i la voluntat d'acabar amb el silenci que envoltava certs episodis històrics, permetrà a l'oposició acostar-se cap a les comunitats minoritàries. El seu efecte serà molt important en la comunitat jueva, que per primer cop trobarà l'espai per replantejar-se la seva raó de ser i els seus valors.

Malgrat aquest apropament, els membres del col·lectius minoritaris no se sumaran massivament a iniciatives com les que apareixeran al 1980 amb Solidarność. El motiu

principal pel qual no ho faran serà perquè aquestes fan bandera dels valors catòlics i nacionals i per raons òbvies les minories no s'hi van sentir representades.

El canvis que impulsarà el govern a partir de 1985 seran el resultat de la necessitat de donar continuïtat al règim a partir d'un aspecte més democràtic. Tot i la voluntat, aquest maquillatge del règim no evitarà la seva caiguda al 1989.

A partir de 1989 tindrà lloc el tercer període, marcat per la caiguda del comunisme i la democratització de Polònia. En aquesta etapa de canvi l'Estat es veurà obligar a legislar, davant la preocupació de que el canvi representat per la fi del règim comunista suposi la reobertura d'antics conflictes. La nova legislació creada des de 1990 garantirà els drets de les persones que pertanyen als grups minoritaris que l'Estat reconeix, deixant fora a minories com els silesians.

Davant d'aquest canvi molta gent es refugiarà en el nacionalisme i catolicisme. A partir dels 90 l'Església, reconeguda prèviament com una força opositora i salvadora del poble polonès, es convertirà en un poder molt fort que en poc més d'una dècada assumirà un poder fàctic no imaginat prèviament.

Durant els primers anys de la dècada dels 90 tindrà lloc l'aparició i creació de noves organitzacions en mans de membres de les comunitats minoritàries. Aquestes permetran visibilitat a les comunitats i esdevindran centres essencials pel desenvolupament d'aquestes. Progressivament les veus de les minories es faran sentir més en la societat, en l'ensenyament i també en les esferes de poder poloneses.

Malgrat a escala legal els minories nacionals i ètniques reconegudes per l'Estat tindran els mateixos drets que la resta de ciutadans polonesos, a nivell pràctic la seva situació serà làbil i sovint dependrà del govern i les seves tendències polítiques.

El programa polític presentat per PiS, que lidera el país des de 2015, plasma l'augment del nacionalisme, el racisme i la xenofòbia que ha tingut lloc a Polònia en la darrera dècada. Les seves polítiques vinculades amb l'exaltació del sentiment nacional i religions han situat altra vegada els col·lectius minoritaris en una situació de risc. Molt possiblement la reanimació de certs prejudicis i practiques, com és la desconfiança vers un jove d'origen ucraïnès, no són altra cosa que la manca d'anàlisi autocrític del passat històric, la politització del passat i la herència d'actituds completament injustificades, més encara quan estem parlant d'un país en el qual no més del 5% de la població forma part d'una minoria ètnica i cultural.²⁰⁴

²⁰⁴ CELINSKA, K. 2015, p. 475.

6. Bibliografia

BARWINSKI, Marek. LESNIEWSKA, Katarzyna. "The comparasion of the contemporary situation of national minorities in Poland and Lithuania". *Geografijos metraštis*, 46, 2013, p. 46-61.

CAUDILL, Corinna, GARBERA, Richard, SIVAK, Maryann. "The Evolution of the Ethinc Cleanising in Poland and Its Impact on the Lekmos. Part I: The Resettlement to Ukraine (1944-1946)". *The New Rusyn Times*, 23, 2016, p. 9-14.

CAUDILL, Corinna, GARBERA, Richard, SIVAK, Maryann. "The Evolution of the Ethinc Cleanising in Poland and Its Impact on the Lekmos. Part II: Akcja "Wisla": Resettlement to Poland's "Recovered Territories (Spring-Summer,1947)". *The New Rusyn Times*, 23, 2016, p. 6-11.

CELINSKA, Katarzyna. "Attitudes towards Minorities in Post-communist and Democratic Poland". *Nation and Nationalism*. Desembre 25, 2015, p. 474-492.

DAVIES, Norman. *Heart of Europe. The Past in Poland's Present*. New York: Oxfort Univestity Press. 2001.

GROSS, Jan.T. *Fear. Anti-Semitism in Poland After Auschwitz*. Woodstock. Princeton University Press. 2006.

GROSS, Jan T. *Vecinos. El Exterminio de la comunidad judia de Jedwabne (Polonia)*. Barcelona: Editorial Crítica. 2002.

HANN, Chris. "Ethnic cleansing in Eastern Europe: Poles and Ukrainians beside the Curzon Line."A: *Nations and Nationalism*, 2, 1996.

IWANIUK, Oleksandra. "Poland-Ukraine relations: the ball is in you court". *New Eastern Europe*. 2017, p. 1-8.

KEMP-WELCH, Anthony. *Poland Under Communism*. New York: Cambridge University Press. 2008.

KRAJEWSKI, Stanislaw. *Poland and the Jews; Reflections of a Polish Polish Jew*. Krakow: Wydawnictwo Austeria.2005.

LEHMANN, Rosa. "From ethnic cleansing to affirmative action. Exploring Poland's Struggle with its Ukrainian minority (1944-89)." *Nation and Nationalism* 201, p. 285-307.

LODZINSKI, Sławomir. "Between history and Europe. Europeanization of post-1989 national minority policy in Poland". *Polish Sociological Review*. 4, 2009, p. 555-574.

LODZINSKI, Sławomir. "Towards the Polish Nation-State. National minorities in Poland Between 1945 and 1989". *History of Communism in Europe*. 3, 2012, p. 59-80.

LOWE, Keith. *Continente Salvaje. Europa después de la Segunda Guerra Mundial*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.2014.

STEINLAUF, M C. *Bondage to the Dead. Poland and the Memory of the Holocaust*. New York. Syracuse: Syracuse University Press. 1997.

STOLA, Dariusz. "Jewish emigration from communist Poland; the decline of Polish Jewry in the aftermath of the Holocaust". *East European Jewish Affairs*, 40. 2017, p. 169-188.

Espais Web

Holocaust Encyclopaedia. *The Kielce Pogrom: a blood libel massacre of holocaust survivors* [en línia] Disponible a: <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007941>

Naciones Unidas. *1941:La Carta del Atlantico*. [en línia] Disponible a: <http://www.un.org/es/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>

7. Annexos

Llistat d'autors

Anthony Kemp-Welch historiador britànic especialitzat en Polònia, la Guerra Freda i Relacions Internacionals, des de 1993 professor a la Universitat de East Anglia (Anglaterra) i degà de la School of Economic and Social Studies de 1996 a 1998. Autor de diverses publicacions com *Stalinism in Poland, 1944-1956. Selected Papers from the Fifth World Congress of Central and East European Studies* (1999) i *Poland under Communism: A Cold War History* (2008)

Katarzyna Leśniewska, llicenciada en Geografia Política a la Universitat de Łódź (Polònia). Actualment posseeix una beca d'investigació i treballa sobre la influència dels canvis polítics de Lituània i Letònia en el tractament de les minories ètniques durant el segle XX a Polònia.

Marek Barwiński, professor de la facultat de Ciències Geogràfiques de la Universitat de Łódź. Investigador en geografia política, minories nacionals i ètniques i geopolítica. Polones. Article amb l'autora anterior.

Katarzyna Celinska, doctorada en Sociologia a la Universitat de Utha i membre de postdoctorat al Institute for Health, Health Care Policy and Aging Research (IHHCPAR) de la Rutgers University. Col·laboradora amb el Violence Institute de la Rutgers University. Actualment professora associada en el Doctorat Criminal Justice CUNY, Nova York. Entre les seves publicacions destaquen els articles “The Polish Roma: From a persecuted to a protected minority” (2014) i “Attitudes towards minorities in post-communist and democratic Poland” (2015).

Norman Davies, historiador anglès amb nacionalitat polonesa des de 2014, especialitzat en història d'Europa, Polònia i Regne Unit. Professor a la Jagiellonian University, professor emèrit del University College of London, professor convidat al Collège d'Europe i membre honorífic al St. Antony's College. Entre les seves obres destaquen *Poland, Past and Present: A Select Bibliography of Works in English* (1977) i *Jews in Eastern Poland and the USSR, 1939–46* (1991).

Slawomir Lodzinski, professor i membre del Institut de Sociologia de la Universitat de Varsòvia. Entre les seves publicacions destaquen els articles “Foreigners in Poland. Selected Issues in Poland's Migrational Policy 1989–1998” (1999) i “Comparative analysis of the political activity of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland in 1990-2015” (2018).

Stanislaw Krajewski, filòsof, matemàtic, escriptor i líder de la nova comunitat jueva polonesa. Professor al departament de filosofia de la Universitat de Varsòvia, copresident del Consell Internacional de Cristians i Jueus, Membre del Consell Internacional del Museu i Memorial d'Auschwitz-Birkenau i consultant de Polònia al Comitè Jueu Americà. Entre les seves publicacions destaquen *Goedel's Theorem and Its Philosophical Interpretations: from Mechanism to Post-Modernism* (2003) i *Poland and the Jews: reflections of a Polish Polish Jew* (2005).

Michael C. Steinlauf, professor al Gratz College de Philadelphia, especialitzat en història jueva, teatre i cultura de l'Europa de l'est. Va estudiar a la Brandeis University, Michigan, i al Franklin and Marshall College, és investigador sènior al YIVO Institute for Jewish Research a Nova York. Entre les seves publicacions destaquen *Polin: Studies in Polish Jewry, Volume 16: Jewish Popular Culture and its Afterlife* (2003) i *Bondage to the Dead: Poland and the Memory of the Holocaust* (1997). Fill de supervivent de l'Holocaust, nascut a París i crescut a Nova York.

Jan Tomasz Gross, historiador i sociòleg especialitzat en història de Polònia i relacions entre polonesos i jueus. Actualment professor de la Universitat de Princeton. Entre les seves publicacions destaquen *Revolution from Abroad. The Soviet Conquest of Poland's Western Ukraine and Western Belorussia* (2003) i *Fear: Anti-Semitism in Poland After Auschwitz* (2006). Nascut i educat a Polònia, fill de mare cristiana i pare jueu. Ell i la seva família van emigrar als Estats Units al 1969.

Dariusz Stola, professor d'història al Institute of Political Studies of the Polish Academy of Sciences, membre del Centre for Migration Research de la Universitat de Varsòvia i director del Museu d'Història del Jueus Polonesos (POLIN). Stola està especialitzat en migracions del segle XX, relacions poloneses o jueves i història del comunisme polonès. Entre les seves publicacions destaquen *Patterns of Migration in Central Europe* (2001) i diversitat d'articles com "Jewish emigration from communist Poland; the decline of Polish Jewry in the aftermath of the Holocaust".

Rosa Lehmann, antropòloga social formada a la Universitat d'Amsterdam, especialista en les minories jueva i ucraïnesa de Polònia. Investigadora a l'Amsterdam School for Social Science Research de la Universitat d'Amsterdam i al Menasseh Ben Israel Institute for Jewish Social and Cultural Studies d'Amsterdam. Afiliada a Centre for Holocaust and Genocide Studies i al Netherland Institute for War Documentation. Entre les seves publicacions destaquen *Symbiosis and Ambivalence: Poles and Jews in a small Galician Town* (2001) i "From ethnic cleansing to affirmative action: Exploring Poland's struggle with its Ukrainian minority (1944-1989)" (2010).

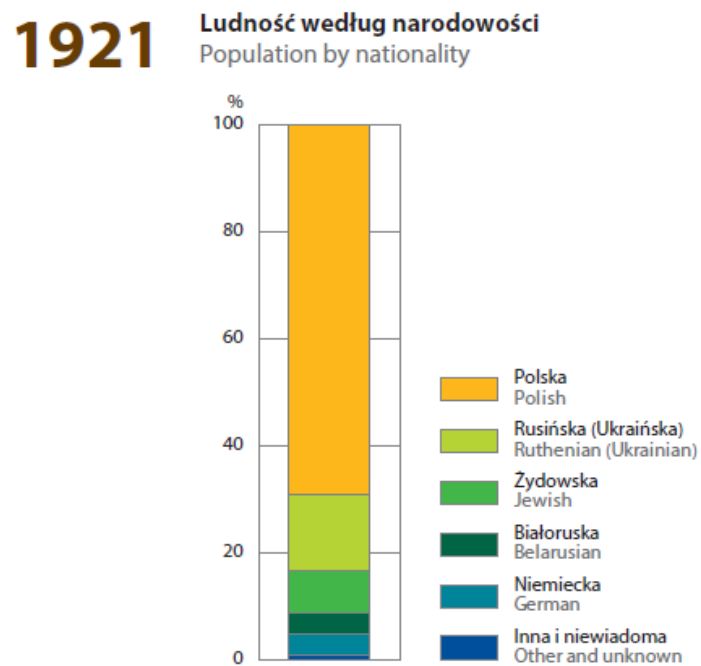
Corina Caudill, Richard Garbera i Maryann Sivak, membres de "The Lemko Project" una iniciativa privada centrada en la col·lecta d'informació i difusió de la història i cultura Lemko.

Chris Hann, antropòleg social britànic, especialitzat en el període comunista i postcomunista a l'Est d'Europa i en el món turco-parlant. Va treballar com a membre del Corpus Christi College a Cambridge fins 1992, any en que va esdevenir professor a la Universitat de Kent, Canterbury. Al 1994 esdevé membre del Institut d'Estudis Avançats de Berlín i al 1999 va traslladar-se a Halle on es director i fundador del Max Planck Institute for Social Anthropology. Entre les seves publicacions destaquen *A Village Without Solidarity: Polish peasants in years of crisis* (1985) i "Postsocialist nationalism: rediscovering the past in South East Poland" (1998).

Keith Lowe, editor i historiador britànic especialitzat en la Segona Guerra Mundial i postguerra europea. Col·laborador ocasional a la televisió i ràdio, ha escrit al *Daily*

Telegraph, al *Financial Times*, al *Wall Street Journal*, i al *Neue Zürcher Zeitung*. Entre les seves publicacions destaquen *Inferno: The Devastation of Hamburg, 1943* (2007), *Savage Continent: Europe in the Aftermath of World War II* (2012) i *The Fear and Freedom* (2017).

Gràfics

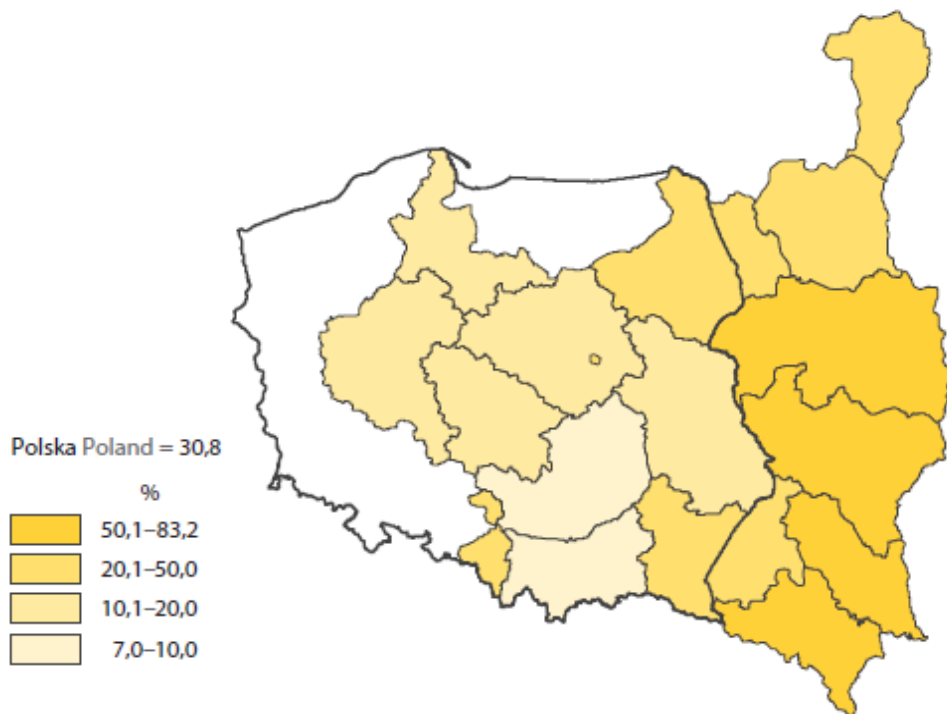
Ludność według źródeł utrzymania i stanowisk społecznych
Population by source of maintenance and social position

Població segons la seva nacionalitat a Polònia, 1920.

Font: <http://stat.gov.pl>

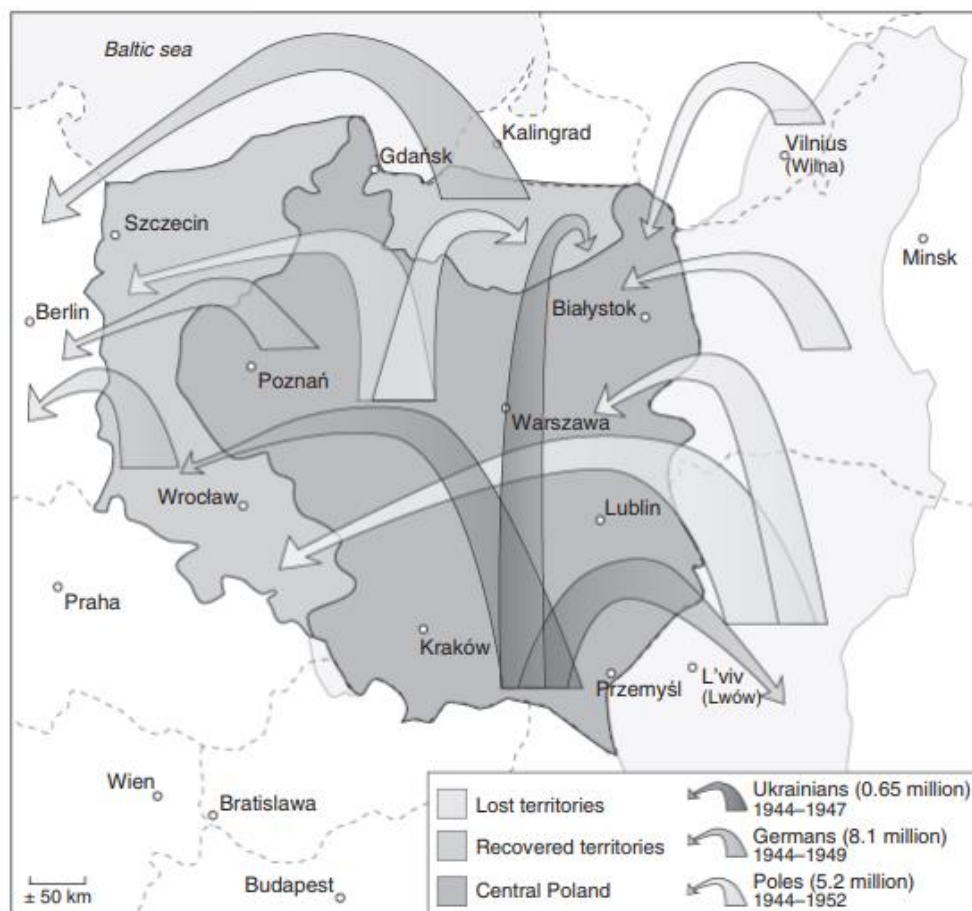
Ludność narodowości niepolskiej

Population of nationality other than Polish

Distribució territorial de la població no Polonesa a Polònia l'any 1921.

Font: <http://stat.gov.pl>

Moviments poblacionals a Polònia 1944-1952.
 Font: LEHMANN,R. 2010,p.289.

Table 1. The ethnic structure of the Polish state in 1939 and 1950

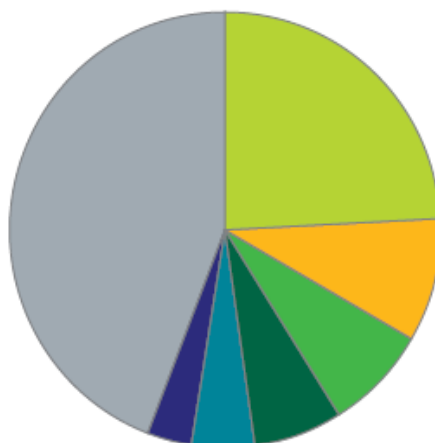
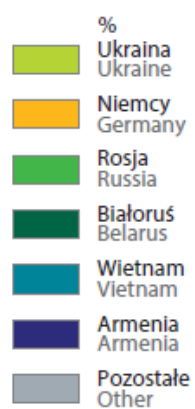
No.	Nationality	1939		1950	
		Thousands	%	Thousands	%
1.	Poles	22 236,3	65,7	24 448,0	97,8
2.	Ukrainians	5 554,1	15,7	150,0	0,6
3.	Jews	3 250,0	9,3	50,0	0,2
4.	Byelorussians	2 144,6	6,1	160,0	0,6
5.	Germans	822,5	2,3	170,0	0,7
6.	Others	331,5	0,9	30,0	0,1
	Overall	35 339,0	100,0	25 008,0	100,0

Estructura ètnica de l'Etat polonès de 1939-1950.

Font: LODZINSKI, S. 2012, p. 62.

2011

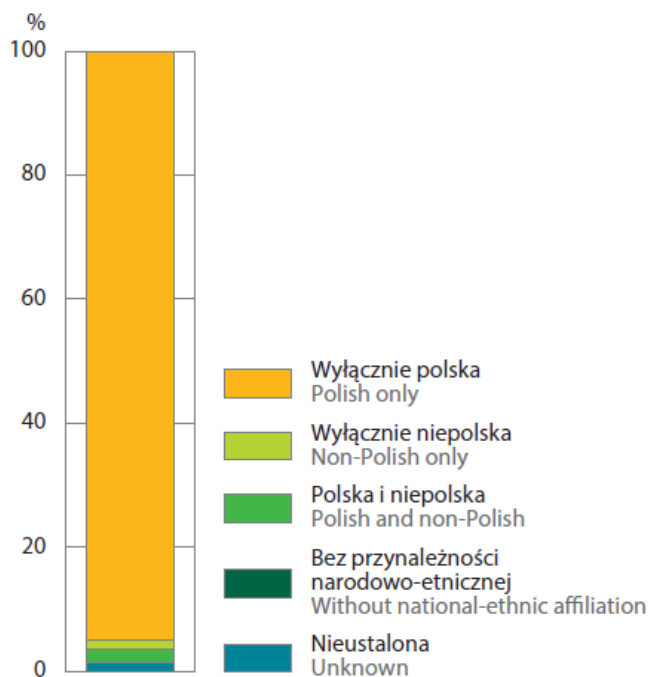
Ludność z obywatelstwem niepolskim według kraju pierwszego obywatelstwa Population holding non-Polish citizenship by country of first citizenship

Població amb ciutadania no polonesa.

Font: <http://stat.gov.pl>

Ludność według polskich i niepolskich identyfikacji narodowo-etnicznych Population by Polish and non-Polish national-ethnic identity

Població amb identitat nacional i ètnica polonesa i no polonesa, 2011.

Font: <http://stat.gov.pl>